

INHOUD:

TIJDING 2023-1

**CAFEETJES IN HOGERHEIDE
EN WOENSDRECHT, DEEL 9
RAADHUISSTRAAT-NOORD
PAGINA 3**

**DIALECTVERHAALTJE
PAGINA 22**

**MIJN HERINNERING AAN DE
LAATSTE JAREN VAN DE
ZELFSTANDIGE GEMEENTE
OSSENDRECHT - DEEL 1
PAGINA 23**

**IK ZIE, IK ZIE WAT JIJ NIET ZIET
EEN WANDELING OP
MATTEMBURGH
PAGINA 36**

**MUSEUMRUBRIEK
PAGINA 44**

**MET ADRIANUS NELEN NAAR DE
EERSTE BROEDERS VAN
HUIJBERGEN
PAGINA 45**

**INGEZONDEN BRIEF
PAGINA 55**

SPEELPLAATS MET KLASSEN

Voorwoord

Vanaf pagina 3 kunt u het eerste deel van drie afleveringen *Cafés in Woensdrecht en Hoogerheide (1900-1940)* in de Raadhuisstraat van Louis Minnebach lezen.

Vorig jaar was het 25 jaar geleden dat de kernen Huijbergen, Putte, Ossendrecht, Woensdrecht en Hoogerheide verenigd zijn in één gemeente Woensdrecht. Dat bracht John van Dooren ertoe om terug te kijken hoe het was om tot die herindeling in 1997 te leven in 'zijn' dorp Ossendrecht. Het is een persoonlijk artikel geworden dat we in drie delen zullen publiceren. Hij begint met het schetsen van Nederland rond zijn geboortjaar 1948. *De tweede foto op pagina 1 laat John van Dooren en zijn vrouw Angèle zien in klederdracht tijdens de viering van het 800-jarig bestaan van Ossendrecht in 1987.* Deze aflevering op pagina 23 beslaat echter de jaren 1950 tot '70. De rest volgt in de loop van dit jaar.

Jan Luysterburg geeft weer een stem aan ons dialect op pagina 22. **En test tevens uw 'Algemeen Woensdrechts'. Bevalt dit, dan kan dit een nieuwe rubriek in onze Tijding worden. Graag dus uw reactie.**

In *Ik zie, ik zie wat jij niet ziet...* op pagina 36 wandelt Ad van Loenhout in gedachten een eindje mee met graaf de Chambure en zijn hondje op landgoed Mattemburgh.

Toos Bastiaanse-Timmermans herinnert zich nog wel dat ze meteen na schooltijd niet mee kon gaan buitenspelen; er moesten eerst flesjes schoongespoeld worden, waar dan de door haar ouders zelfgemaakte limonade in ging. Zie pagina 44: *Schatten in ons museum.*

Jan van Elzaker neemt de broeders/priesters van Huijbergen verder onder de loep, te beginnen met Adrianus Nelen op pagina 45. **Heel wat jongens -ook uit onze streek- zijn er op school geweest. Bent u, ben jij dat? Geef gerust uw belevenis(sen) daar door aan bijv. Jan of de redactie. Wij zijn benieuwd!**

Ter afsluiting nog een ingezonden brief van Jeanette van den Berg-Buijs uit Putte, die na een bezoek aan onze seizoenstentoonstelling over de scouting hier haar reactie geeft. Pagina 55.

Veel leesplezier,

De redactie

Inhoud:

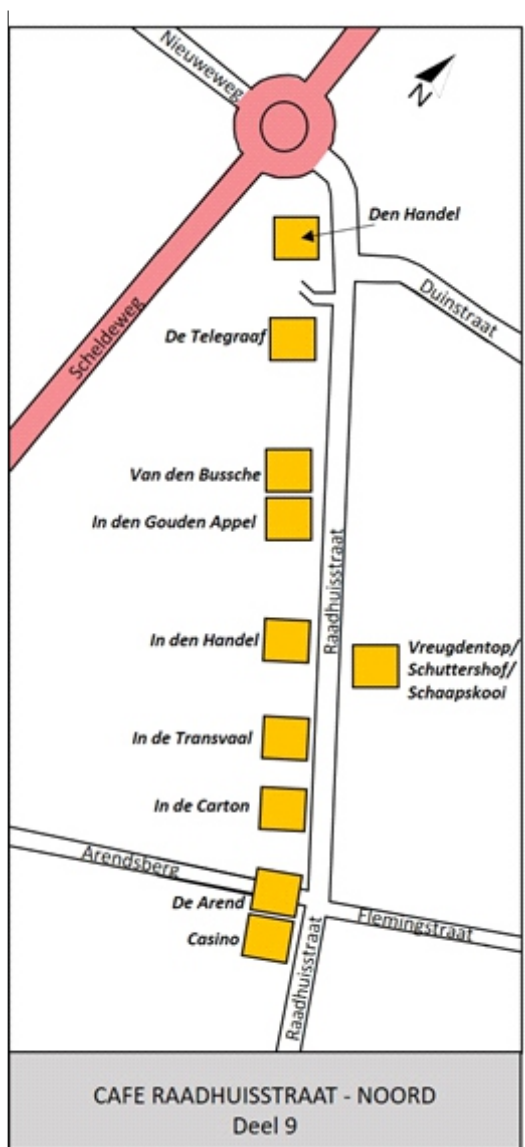
– Voorwoord.....	p. 02
– Cafés in Woensdrecht en Hoogerheide, dl 9, Raadhuisstraat-Noord, <i>Louis Minnebach</i>	p. 03
– Ken d'oew diejelekt, de drwoom, <i>Jan Luysterburg</i>	p. 22
– Mijn herinnering aan de laatste jaren van de zelfstandige gemeente Ossendrecht - deel 1, <i>John van Dooren</i> ,	p. 23
– Ik zie, ik zie wat jij niet ziet, <i>Ad van Loenhout</i>	p. 36
– Schatten in ons museum Den Aanwas, <i>Toos Bastiaanse-Timmermans</i>	p. 44
– Met Adrianus Nelen naar de eerste broeders van Huijbergen / Pionier van en voor de Huijbergse broeders: Janus Nelen, <i>Jan van Elzaker</i>	p. 45
– Oplossing van pagina 22, <i>Jan Luysterburg</i>	p. 54
– Een reactie op de scoutingtentoonstelling, <i>Jeanette vd Berg-Buijs</i>	p. 55
– Informatie voor de lezer, <i>redactie</i>	p. 56

Cafés in Woensdrecht en Hoogerheide (1900-1940)

Deel 9: Raadhuisstraat - Noord

door Louis Minnebach

We gaan eraan beginnen! We zijn aangekomen in de hoofdstraat van het dorp Hoogerheide en starten bij de afslag naar Woensdrecht en gaan zo richting kerk. Tot 1951 heet het daar volgens de raadsnotulen Antwerpsestraatweg, maar in de volksmond wordt veelal de benaming Dorpsstraat gebruikt. In 1951 wordt het dan officieel Raadhuisstraat. In totaal zullen we er 31 cafeetjes bespreken. In deze aflevering komen de eerste 10 aan bod.

Rond 1900 wordt er stevig gebouwd aan de westzijde (rechterzijde) van deze straat. Dan verschijnen daar ook veel cafeetjes. Het wordt een hele drukke weg. Naast het gewone verkeer rijdt er tot 1938 ook nog de stoomtram. En jarenlang is de Raadhuisstraat de doorgaande weg van Antwerpen naar Bergen op Zoom en Zeeland. Door de aanleg van de Scheldeweg komt het doorgaande verkeer niet meer door de Raadhuisstraat. Toch blijft het er ook tegenwoordig nog druk genoeg.

Maar we gaan in deze aflevering de eerste 10 cafés verkennen. Lopend van 'Jan Koolen' op de hoek van de Nieuweweg tot aan de eerste zijstraat (Flemingsstraat).

De mensen op de foto zijn er helemaal klaar voor om jullie allemaal te ontvangen. Hartelijk welkom in de Raadhuisstraat!

CAFÉ DEN HANDEL (Jan Koolen)

Aan het begin van de Raadhuisstraat, waar nu een fietsenparkeerplaats is, stond bij de afslag naar Woensdrecht café Den Handel. In de volksmond zal het echter vooral bekend worden als 'Jan Koolen'.

Er is al een klein huisje op deze plek, als Aloïsius 'Jan' Koolen (1847-1928) er in 1872 zijn intrek in neemt. Hij is dan net getrouwd met de Belgische Anna Stevens (1848-1920). Jan verdient hoofdzakelijk als landbouwer de kost. Ook is er een klein cafeetje ingericht. Waarschijnlijk ziet hij aankomen, dat de stoomtram Antwerpen-Bergen op Zoom-Tholen veel volk op de been zal gaan brengen. In 1886 verbouwt hij zijn huisje tot een groot pand met mooie café-voorzieningen. Hij noemt zijn afspanning "Den Handel", zoals wel meer cafés worden genoemd.

*Café Den Handel, fraai gelegen op de hoek van (nu) de Nieuweweg en Raadhuisstraat.
Net na het café is de afslag naar Woensdrecht.*

Als de stoomtram vanaf 1888 inderdaad gaat rijden, zit hij op zo'n strategische plek, dat er een tramhalte wordt gerealiseerd bij hem voor de deur. Voor alle mensen uit het dorp Woensdrecht, de polders en de Achttienhuizen wordt het dé halteplaats voor een rit naar Bergen op Zoom of Putte.

In zijn café heeft hij voldoende wachtruimte: een voorlokaal van 40 m² en een opkamer van 11 m².

Altijd veel volk voor de stoomtram. Maar hier poseren ze duidelijk voor de foto.

Het café krijgt in de volksmond al gauw de naam 'Jan Koolen'. Soms ook Jan Beurs, omdat hij schijnbaar op zijn centen zit. Maar welke slimme handelaar doet dat niet?

In de Eerste Wereldoorlog worden ook bij hem grensbewakers ingekwartierd. Vooral zijn dochters Wies (l) en Marie (r) steken al een handje toe. Jan Koolen is ook hier het stralende middelpunt.

Het gezin Koolen-Stevens:

*voorste rij vlnr. Wies ,
Jan Koolen, Anna
Stevens, Marie
achterste rij vlnr:
Susanne, Frans, Kaat.*

Er moet extra worden geholpen als moeder

Anna in 1920 overlijdt en Jan ook al op leeftijd is. Als dochter Marie (1878-1958) in 1923 trouwt met Johannes 'Jan' Hopmans (1883-1967) wordt het tijd om het café van (schoon)vader over te nemen. Jan Koolen trekt in bij Marie en Jan, tot zijn dood in 1928.

Nog een fraai plaatje van de plaatselijke situatie. De tram stopt voor de deur (rechts) en geheel rechts de richtingaanwijzer naar Woensdrecht.

Marie en Jan verruimen het voorlokaal naar 49 m² en er komt nog een extra voorkamer van 18 m².

Verder is Jan landbouwer en houder van de weegbrug, die vlakbij hun huis staat. De naam Jan Koolen is al zo ingeburgerd, dat Jan Hopmans ook gewoon Jan Koolen wordt

genoemd, net als zijn schoonvader! Café Jan Koolen is en blijft een begrip in de omgeving. De stoomtram verdwijnt dan wel, maar de nieuwe bushalte komt op dezelfde plaats, bij hen voor de deur.

In de Tweede Wereldoorlog wordt het café door de Duitsers gevorderd en is zakendoen niet mogelijk. In oktober 1944 wordt het café, evenals veel omliggende huizen in 'De Verwoeste Hoek' geheel vernield. Het betekent het einde van Café Den Handel en het verdwijnt voorgoed uit het straatbeeld.

Later -in 1966- komt er op de oorspronkelijke plaats het bekende fietstunneltje onder de Scheldeweg. Thans is er een groenstrook met fiets- en wandelpad, fietsenstalling en een informatiebord over de Verwoeste Hoek.

CAFÉ DE TELEGRAAF / HET CENTRUM

Op een steenworp afstand, iets verder de Raadhuisstraat in, vinden we ook aan de rechterkant ons volgende café: De Telegraaf.

De schipper Johannes 'Jan' Theuns (1827-1917) heeft al ruim voor het begin van de 20e eeuw een pand aan de Raadhuisstraat. In een klein huisje houdt hij samen met zijn vrouw Anna de Vreng (1830-1915) al café. Jan is wel een man van aanpakken, want er wordt veel aan-, bij- of herbouwd.

Een blik in de Raadhuisstraat (toen Dorpsstraat). Het eerste, grote witte pand aan de rechterzijde van de weg is café De Telegraaf.

Vooraf in 1899 en 1904 pakt hij het groots aan en geeft het café een heel andere 'look'. Dan komt ook de naam om de hoek kijken: café De Telegraaf. Voor die tijd een enorm groot café: twee voorlokalen van 56 en 16 m² en een opkamer van 14 m². Totaal zo'n 86 m²!

Toch wel erg veel voor de bijna 80-jarige Jan. Hij verkoopt zijn hele zaak in 1906 aan Elisabeth 'Lies' Hertogs (1861-1931), de weduwe van Petrus van Zundert (1859-1904). Petrus is als arbeider werkzaam in Duitsland, als hij daar in 1904 overlijdt. Lies keert dus terug naar Hoojerheide, waar ze oorspronkelijk vandaan komt en gaat De Telegraaf uitbaten. Dat doet ze bijna 20 jaar voorbeeldig en ze loodst het café door de Eerste Wereldoorlog. Als ze bijna 65 jaar is, verkoopt ze in 1925 alles aan Franciscus 'Frans' Hoeks (1890-1971), die dan net getrouwd is met Cornelia 'Nelle' van Zundert (1891-1963). Frans is een zeer verdienstelijk wielrenner geweest, die volgens zeggen, zijn zaak heeft overgehouden aan zijn geliefde wielersport. Staat hij eerst bekend als stratenmaker, later zien we hoofdzakelijk herbergier en rijwielhersteller. Ook wordt gemeld, dat hij benzine verkoopt. De Telegraaf blijft een bloeiend café.

Frans Hoeks.

Ook dit café ontkomt niet aan de gruwelen van de Tweede Wereldoorlog. Bij de bevrijding in oktober 1944 wordt De Telegraaf op de Verwoeste Hoek door brand vernield en blijft er niets anders over dan 'n ruïne.

Na de oorlog bouwt Frans met zijn zoon Ferdinand 'Ferd' Hoeks (1931-2011) een nieuw café en ze geven het de naam Het Centrum. Ook dit pand is ruim opgezet; een lokaal aan de voorzijde van 54 m² en een vergaderzaaltje van 18 m².

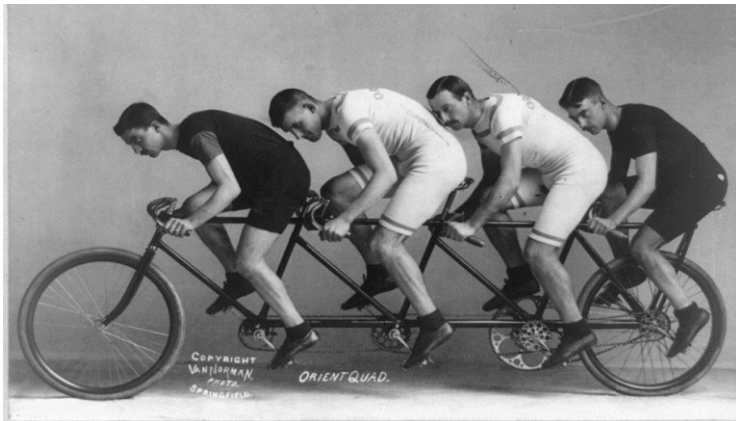
Biljarten is een zeer geliefde sport in café Het Centrum. Geheel links uitbater Ferd Hoeks. Ferd trouwt in 1958 met Anna 'Cor' Daalmans (1934-heden).

Cor wordt de drijvende kracht van Het Centrum, terwijl Ferd zich vooral bezighoudt met rijwiellherstelling.

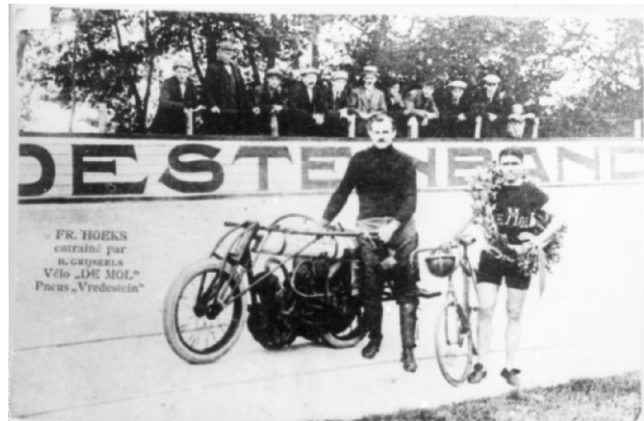
Na Cor en Ferd blijft het café in vrijwel ongewijzigde vorm in stand en krijgt namen als café Entree en café 't Klavertje. Ook komt er een veelvoud aan uitbaters. Aan het einde van 2021 komt het café leeg te staan: het einde van wat ooit De Telegraaf en Het Centrum is geweest.

Eén van de laatste café-plekken in Hoogerheide uit de periode 1900-1940, die nog lang bleef bestaan. In november 2021 sloten ook daar de deuren.

Een quadruplet (zie in kader).

Frans Hoeks op de baan de Raaijberg.

Frans Hoeks – een kei van een wielrenner

Frans Hoeks was naast herbergier ook stratenmaker. Bovendien vierde hij veel triomfen als wielrenner. Zijn carrière begon in 1910 en kreeg een eerste hoogtepunt in 1912: bij de titelwedstrijd Nijmegen-Venlo werd hij kampioen bij de nieuwelingen.

Zijn terugreis van die wedstrijd ging niet met de trein of met de auto. Nee, met de fiets! Frans zei hierover: 'Ja, gepaced (gegangmaakt) door een quadruplet, gevormd door mijn dorpsgenoten Jules en Felix Theuns, Jac Lemeir en Fons van Zundert. Van Nijmegen af lagen naar Hoogerheide toen nog 120 kilometer voor de boeg. Het was intussen donker geworden en in die dagen was de verlichting buitengewoon schaars. In Etten (tussen Breda en Roosendaal) kon ik niet meer vooruit. Niet ver van Roosendaal zagen we in een café licht branden. Wij allemaal van de fiets en vlug naar binnen. Maar daar was niemand te bekennen. De waard had vergeten het licht uit te doen en lag te bed. Wij haalden hem eruit, vertelden onze belevenissen, kregen een en ander te drinken en kwamen weldra weer wat bij. Lang konden we – ik althans zeker niet – er niet blijven, want ik moest om vijf uur in

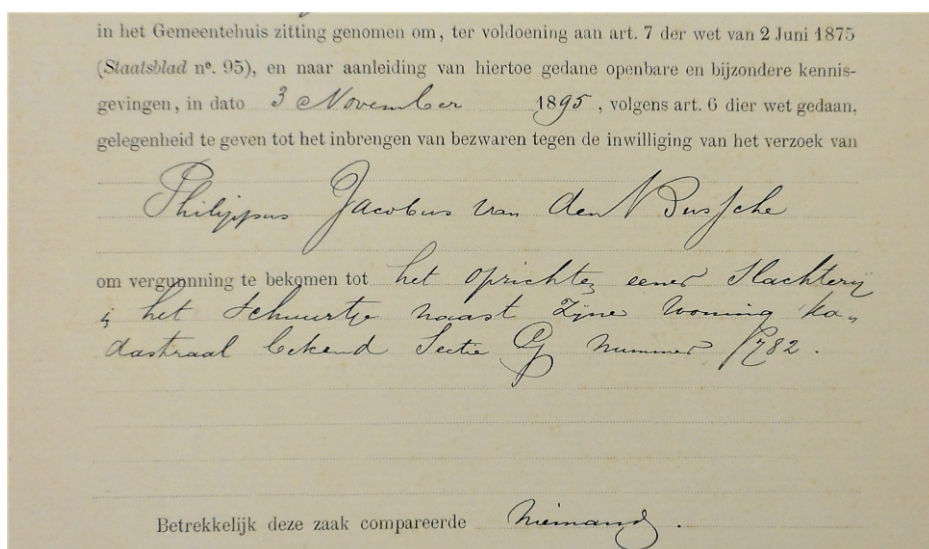
Hoogerheide zijn, waar ik mijn vader wist te wachten. Het lukte ons inderdaad op dat tijdstip Hoogerheide binnen te fietsen. In een oogwenk had ik mijn werkkleren aangetrokken en met mijn vader ging het meteen op Bergen op Zoom op aan, waar straten moesten worden gelegd. Om half negen des morgens moest ik even aan het station zijn. Daar stonden enige sportliefhebbers de krant te lezen. "Hé, Frans," riepen ze mij toe. "hoe zit dat, we lezen hier van je succes in de wedstrijd Nijmegen-Venlo. En nou alweer aan de arbeid?" Ik knikte maar eens, want dat was in die dagen heel gewoon. Men moet er nu eenmaal alles voor over hebben om iets bijzonders te kunnen presteren."

In 1916, op het hoogtepunt van zijn carrière vestigde hij het Nederlands uurrecord op de wielersbaan 'De Raaijberg'. Op 16 september 1916 bracht hij op die baan het Nederlands uurrecord achter motoren op zijn naam met een afstand van 72 km en 60 meter! Op 27-jarige leeftijd moest hij in 1916 ook nog in dienst. Tot 1919 zorgde dat ervoor, dat er weinig van wielrennen kwam. Na een val hing Frans in 1920 de fiets voorgoed aan de wilgen.

CAFÉ VAN DEN BUSSCHE

De twee volgende cafés zijn ongeveer gelijktijdig gebouwd en ook gelijktijdig geheel vernieuwd. Ze liggen bijna aansluitend aan ons vorige café De Telegraaf. Het eerste café dat we dan tegenkomen is café Van den Bussche.

Deze familie is geen onbekende in deze omstreken. In 1887 koopt Philippus '?' van den Bussche (1852-1903) een koopman in 'ongeregelde goederen' een klein huisje van de familie Machiel Suijkerbuijk. Philippus is getrouwd met Judoca Withaegs (1857-1890), die blijkbaar niet zo'n goede gezondheid heeft. Ze overlijdt op 32-jarige leeftijd. Nauwelijks drie maanden hierna trouwt Philippus met Johanna 'Jo' Buijk (1861-1924) uit Wouw. Zij gaat vanaf 1892 het cafeetje runnen, dat ze in hun huis hebben ingericht. Maar Philippus heeft grote plannen. Hij wil in 1895 een slachterij beginnen in zijn schuur.

In het kader van de Hinderwet konden mensen -ook toen al- hun zienswijze/ bezwaar indienen tegen de (stank van de) slachterij. Niemand verschijnt!

Daarop vindt een totale herbouw en vergroting van het

pand plaats. Het café, algemeen café Van den Bussche genoemd, krijgt een gelagkamer van 32 m². Maar Philippus kan er niet lang van genieten. In 1903 sterft hij op 50-jarige leeftijd. Jo, een echte herbergierster, gaat door in dit, voor haar alleen, vrij grote café. Ze stopt in 1911, maar vraagt in 1913 opnieuw een drankvergunning aan. In 1920 stopt ze totaal met het café; het wordt gesloten en ze vertrekt met haar kinderen naar Rotterdam. Daar overlijdt ze in 1924 op 62-jarige leeftijd.

Het pand is intussen in 1920 overgegaan naar de slachter Ludovicus 'Louis' Dingemans en Maria Franken. Maar zonder het eertijds bekende café Van den Bussche.

Louis en dochter Cor voor hun slagerij (na de oorlog).

In de Tweede Wereldoorlog is ook dit pand, evenals dat hele gedeelte in de Raadhuisstraat vanaf café Den Handel, in een ruïne veranderd.

Dit deel van de Verwoeste Hoek ziet er 8 oktober 1944 nog zo uit; links zijn herkenbaar: café Den Handel, café De Telegraaf en het voormalige café Van den Bussche.

In één nacht veranderde het beeld van de straat drastisch.

Tegenwoordig, is op de plek van café Van den Bussche alleen het linkerdeel van het dubbelhuis, Raadhuisstraat 10, bewoond door de familie Daalmans.

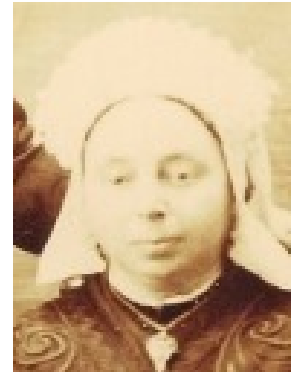

CAFÉ IN DEN GOUDEN APPEL

De bouw en geschiedenis van ons volgend café kent veel gelijkenissen met het vorige café Van den Bussche. Bovendien zijn het burens, en richting dorp vinden we daar café In den Gouden Appel.

Als Christianus 'Christ' Suijkerbuijk (1860-1930) in 1888 een stuk grond kan kopen van de familie Kramp kan hij aan de gang. Als metselaar zet hij daar een huisje op. Een paar jaar eerder is hij al getrouwd met Anna Luysterborg (1864-1949). Ook zij richten een cafeetje in, in dit pand.

Volg- nummer.	NAAM EN VOORNAMEN VAN DEN VERLOFHOUDER.	LOCALITEITEN, waarvoor het verlot is verleend, met vermelding van het perceel, waarin de localiteiten zich bevinden en van de oppervlakte van elke localiteit.	BESLUIT, waarbij het verlot is verleend.	VERLEEND voor den verkoop: a. bedoeld in art. 34, 2e lid, letter a; b. bedoeld in art. 34, 2e lid, letter b.	BESLUIT, waarbij het verlot is ingetrokken krachtens art. 39.	V door (A)
1.	2.	3.	4.	5.	6.	
48	Christiaan Suijkerbuijk	in de localiteiten aan de Bonteleggen Bij. 240 36 m. oppervlakte C. 79.	17 April 1905	Bedoeld in art. 34 2. lid letter a	art. 39 5: 24 m. '91	

Anna.

Dat wordt pas een echt café, als Christ en Anna in 1899/1900 een heel nieuw pand wegzetten. Rond die tijd wordt zowat de hele zuidzijde in dit deel van de Raadhuisstraat vernieuwd. Het café van Christ en Anna krijgt de ruime afmetingen van 36 m² en een fraaie naam: In den Gouden Appel. Hoewel het pand vele malen wordt verbouwd door Christ, valt het niet mee om het rendabel te krijgen.

In de Eerste Wereldoorlog is het plots genoeg voor de uitbaters. Ze draaien de deur van In den Gouden Appel op slot. Twee jaar later verkopen ze het pand aan Philippus Buijs en is de geschiedenis van In den Gouden Appel voor goed voorbij.

De huidige situatie, Raadhuisstraat 12 en 14. Vroeger stond hier In Den Gouden Appel. Moet dit ook nog wijken voor nieuwbouw?

CAFÉ IN DEN HANDEL

Even verder in de Raadhuisstraat treffen we, op de plaats waar later slagerij Leenaerts neer zal strijken, café In den Handel aan.

Op de plaats van de karakteristieke panden van de slagerij en de naastgelegen woning op huisnummer 26 stond vroeger bovengenoemd café.

In 1898 koopt Cornelis 'Kees' Wesenbeek (1858-1910) een stuk grond van de familie Kramp aan de dan nog dunbevolkte 'Dorpsstraat' (nu Raadhuisstraat). Hij bouwt er een woning met slagerij en een inpandig café van 30 m².

Samen met zijn 'jonge' vrouw Maria 'Mie' Goosen (1872-1961) gaat hij de zaak runnen. Apart is nog, dat zij ook een logementsvergunning krijgen voor het herbergen

van gasten. De vergunning geldt slechts voor één kamer.

Toch was er natuurlijk volop werk voor Kees en Mie: café-houden, een slagerij runnen én zorgen voor hotelgasten.

Als Kees in 1910 al overlijdt, staat Mie er alleen voor. Maar Mie is een zeer krachtige vrouw, die met ijzeren hand de zaak voortzet. Zij wordt zowel herbergierster genoemd in de boeken, maar ook drijfster van een slagerij.

Maria Wesenbeek-Goosen.

In 1926 levert zij uiteindelijk toch de logementsvergunning en de drankvergunning in en dit betekent het einde van het café.

Jaren later neemt zoon Jac Wesenbeek (1903-1970) de slagerij over en komt dochter Coleta Wesenbeek in het naast de slagerij gebouwde huis te wonen.

Maar dan is er al een einde gekomen aan de 28-jarige geschiedenis van café In Den Handel.

Slager Jac Wesenbeek.

ONZE HAAN

In het café mocht geen sterke drank worden geschenken. Bij Wesenbeek had men daar het volgende op gevonden: op de toog stond het beeld van een haan. De kam kon eraf gehaald worden en in de haan was precies plaats voor een fles jenever. Zo kon men ongezien toch af en toe een borreltje schenken en zo de politie voor de gek houden.

CAFÉ DEN VREUGDENTOP / SCHAAPSKOOI / SCHUTTERSHOF

We steken de straat over en belanden bij Raadhuisstraat 21, een café met vele namen, tegenwoordig drankenhandel De Schaapskooi.

Zo kennen velen nog het café aan de Raadhuisstraat 21.

Al voor de eeuwwisseling wordt er op deze plek café gehouden. Maar in 1897 verkoopt de tapster Johanna de Coster, op dat moment gehuwd met Franciscus Hagenaaers, het pand aan Antonius 'Toon' Stuijts (1860-1937) en Adriana Heijmans (1861-1916). Zij starten met hun café De Vreugdentop. Toon is een drukbezet man: hij is kleermaker, herbergier, slager en barbier. Een grotere spreiding in beroepen is nauwelijks mogelijk. Zij bouwen regelmatig wat bij en zorgen zo, dat er reuring in dit 47 m² grote café blijft. In 1916 overlijdt Adriana; Toon huwt daarop in 1918 met Maria 'Marie' van den Bergh (1860-1940), die moeiteloos het herbergierster-stokje van Adriana overneemt. Zij blijven het café bemannen tot het overlijden van Toon eind 1937.

In 1938 komt het café in handen van Adrianus 'Janus' Hendrickx (1907-1980) en Cornelia 'Nellie' van den Bergh (1910-1991), die zich meer gaan toeleggen op de drankenhandel.

Zij veranderen de naam in café de Schaapskooi, omdat ze in de tapperij bier af kunnen vullen van brouwerij de Schaapskooi uit Tilburg. Ze krijgen grote bekendheid in de omgeving.

Janus.→

Zeker als Johannes 'Frans' Somers (1928-2015) in 1956 trouwt met hun dochter Johanna 'Jeanne' (1933-heden) en de geleerden komt versterken. Zo ontstaat de drankhandel Somers-Hendrickx. Frans legt zich toe op de groothandel en Jeanne is vooral te vinden achter de bar van hun café, dat omgedoopt is tot café Schuttershof.

Frans en Jeanne achter de bar van hun 'Schuttershof'. Daarnaast zus Marie en moeder Nellie.

Want de schutterijen 'De Eendracht' en 'Bouwmanslust' zijn samengesmolten en hebben hun stek gevonden in een grote loods achter het café.

*De schutterij poseert voor de loods achter café Schuttershof
Zittend tweede van links Janus Hendrickx.*

In 1978 is besloten om het café te sluiten en is er even geen café-uitstraling meer. De groothandel floreert; zeker ook met de inbreng van zoon John en zijn vrouw Rita.

Het interieur van het oude cafeetje is op een fraaie manier in ere hersteld, evenals de naam: de Schaapskooi. Een mooie slijterij voor de particuliere klant, waar u aan de wanden de geschiedenis van het bedrijf kunt aflezen.

Het fraaie en nostalgische interieur van slijterij de Schaapskooi.

CAFÉ IN DE TRANSVAAL

We gaan nog richting het dorp en steken de straat schuin over. Daar vinden we op de onlangs gesloopte huizen aan de Raadhuisstraat 30-32 café In de Transvaal.

Cornelis 'Cees' de Jong (1867-1929) doet omstreeks 1900 ook mee aan de ontwikkeling van de rechterzijde van de Raadhuisstraat. Hij koopt een stuk grond van de familie Verrest. Samen met zijn vrouw Virgenie de Vreng (1867-1926) bouwt hij café In de Transvaal. Waar deze naam vandaan komt is onbekend. Cees en Virgenie gaan ook logement houden in het pand. Met zoveel cafés op een kluitje moeten ze zich staande zien te houden. Het is hard werken, want Cees is ook nog landbouwer. En Cees, maar vooral Virgenie, bedienen in de beginjaren de klanten in het 42 m² ruime café. Later dragen ook hun dochters een steentje bij. Dat wordt echte noodzaak als Virgenie in 1926 op 58-jarige leeftijd overlijdt en drie jaar later Cees als hij 61 jaar is.

De dochters, Rosalia 'Roos' (1902-1991) en Johanna 'Sjoke' (1899-1991) trouwen op dezelfde dag: 5 juni 1929. Roos huwt rietdekker Kees van Elzakker (1901-1966) en Sjoke slager en veehandelaar Felix Theuns (1891-1933), die dus nog geen vier jaar van zijn huwelijk mag genieten.

In 1937 zien de dames De Jong geen heil meer in café In de Transvaal en sluiten de deuren, bijna tegelijk met het volgende café (In den Carton). Johanna en Roos blijven er nog lang wonen; in resp. Raadhuisstraat 32 en 30. In het begin van 2022 zijn de panden gesloopt om plaats te maken voor een verzorgingshuis.

Net voor de sloop van de panden 30 en 32, waar eens café In de Transvaal was gevestigd.

CAFÉ IN DEN CARTON

Eén huis verder, buren dus van In de Transvaal, vinden we café In den Carton.

In 1910 kopen Wilhelmus 'Willem' Jansen (1882-1962) en Antoinetta 'Net' van Oevelen (1882-1967) een perceel grond van Cees de Jong (zie vorig café) gelegen naast In de Transvaal.

Willem en Net hebben al warmgedraaid in café De Koepel (zie afl. 8) en zijn nu klaar voor het grote werk. Zij bouwen een flink pand op deze grond en brengen er een enorm café in aan van 80 m². Ze geven het de naam In den Carton. In 1918 verlaten ze ook dit café en vertrekken naar Rotterdam.

Nel.

Dan wordt het tijd voor een écht herbergierspaar: Franciscus 'Frans' Koolen (1875-1962) zoon van Jan Koolen van café Den handel (zie hiervoor) en Petronella 'Nel' Goossens (1876-1938) dochter van Peer Goossens-Verbessem van het café in de Dorpsstraat

Frans.

in Woensdrecht, lijken de juiste personen voor een lange café-historie. Maar niets is minder

waar. Een jaar later vertrekken ze al naar Antwerpen, waar Frans als tramconducteur de kost verdient.

*Het gezin De Vos-Sebregts.
Met vlnr Janus, Giedus, vader Louis, Wies, Net, Pietje, moeder Mie, Michel en Geert.*

Dat komt goed uit voor Ludovicus 'Louis' de Vos (1877-1959) en Anna Maria 'Mie' Sebregts (1878-1942), die in 1919 terugkomen uit Rotterdam van een waterstokersavontuur. Witte de Vos en Mie de Bot, want zo worden ze in de volksmond genoemd, weten van aanpakken en zullen een lange De Vos-periode inluiden. Louis is koopman, maar ook orgel-exploitant. Maar moeder Mie zorgt voor haar klanten, geholpen door haar dochters, hetgeen de klandizie zeker goed heeft gedaan. In 1926 komt er een flinke verbouwing. Het achtergedeelte van het koffiehuis wordt vergroot en de vorm van het dak (koepeldak) wordt aangepast om maar een mooie klankkleur te krijgen.

Mortierorgel van Louis de Vos. Geflankeerd door Toon Goossens (l) en Janus Verdult (r), beiden lid van HVC.

HVC in de beginjaren op de wei van Simons.

Onderste rij vlnr: Jan Heling, Jan Linders, Jan Dingemans.

Middelste rij vlnr: Adr. Suijkerbuijk, Toon Adriaansen, Frans Nieuwlaat.

Bovenste rij vlnr Jan Overbeeke, Jan Theuns, Theo Soffers, Frans Borremans, Fertor Douaniers, Jac Wezenbeek, Leon Jacobs-Michielsen, Kees Goossens, Janus Hoeks, Rinus Schuurbiers.

In datzelfde jaar wordt in café In den Carton de voetbalclub HVC (Hoogerheidese Voetbal Club) opgericht. Zij vinden er hun thuisbasis en spelen de eerste jaren achter het café in de wei van Simons. Het veld wordt echter geclaimd door een andere club NVW (Nooit Verwacht), dus HVC moet nog een paar keer verhuizen van veld, voordat HVC in 1940 met VIVOO fuseert en gaat spelen onder de naam METO.

Café In den Carton is er dan al niet meer, want Louis en Mie hebben in 1937 besloten te stoppen. Van hun cafége-deelte maken ze ook een huis, zodat er 2 woningen ontstaan. In het rechtergedeelte blijft Witte de Vos wonen. Het linker gedeelte gaat in 1973 over naar Felix Verbeek, die er een bloemenzaak in opneemt. Later gaat die over naar Irma Vissers.

De panden Raadhuisstraat 34 en 36 zijn inmiddels al weer enige jaren gesloopt en er is nieuwbouw verschenen.

Nog een bekend beeld?

CAFÉ DE AREND

Twee huizen verder, aan dezelfde kant van de weg waar nu de Arendsberg naar het parkeerterrein de Haviksberg leidt, stond tot nog niet zo heel lang geleden café De Arend.

De geschiedenis van dit café begint in 1912, als Adrianus 'Janus' Stuijts (1868-1955) en de in Kalmthout geboren Anna Mathessen (1877-1955) een perceel bouwland kopen van Jac Soffers. Janus is de broer van Toon Stuijts, die 15 jaar eerder café De Vreugdentop (zie hiervoor) opstart.

Deze foto is kort na de bouw van De Arend genomen (ongeveer 1913). Het is het eerste pand aan de linkerkant van de weg. In de deuropening staat mevrouw Anna Stuijts-Mathessen.

Janus en Anna bouwen er hun huis, nemen er een café in op van 42 m² en noemen het café De Arend. Als eersten in Hoogerheide bouwen ze een danszaal met een koepeldak om onderdak te kunnen bieden aan een orgel. Daarnaast is Janus wiedbaas bij de familie Moors op Hogerwerf. Dus ook hier zal Anna het meeste werk verzetten in De Arend. Zij komen zonder kleeverscheuren de Eerste en Tweede Wereldoorlog en de tussenliggende crisisjaren door.

Dan staat de volgende generatie klaar. Zoon Franciscus 'Frans' Stuijts (1919-2014) heeft samen

Janus en Anna Stuijts-Mathessen.

met broer Toon een kleermakerij, ontmoet daar Anna Cornelia 'Cor' Snepvangers (1922-2021) en ze trouwen in 1944. Ze trekken in bij Janus en Anna en steken dan al een handje toe in het café. In 1948 nemen ze De Arend definitief over en komen Janus en Anna inwonen, tot zij beiden in 1955 overlijden.

Een vertrouwd beeld: Cor en Frans achter de bar.

De zaken gaan goed in De Arend en het café is beroemd in de verre omgeving. Frans en Cor stoppen in 1958/1959 met hun kleermakerij om zich toe te leggen op hun café, waar intussen al een aantal verenigingen hun thuishonk vinden. Het wordt ook jarenlang het clublokaal van de Scheldezones, waarvan Frans fanatiek lid is.

Begin jaren '60 wordt de zaal flink uitgebreid, zodat er dan bij het orgel veel plaats is voor reisgezelschappen, die er volop langskomen.

Zoals velen zich De Arend nog wel zullen herinneren. Een orgel en een fraaie zaal.

In 1976 stoppen Frans en Cor; daarna komen er nog heel wat uitbaters, o.a. Gerard en Pia Schuurbiers, Annie en Paul Tummers etc.

Maar de hoogtijdagen van De Arend zijn voorbij. In 2017 valt definitief het doek. Het pand moet plaatsmaken voor de toegangsweg naar een nieuw winkelcentrum. Alleen de naam van de weg 'Arendshof' herinnert nog aan het wijd en zijd bekende café De Arend.

CAFÉ CASINO

We gaan een huisje verder en komen bij de burens en daarmee het laatste café van deze aflevering: café Casino.

Als Alphonsus 'Alphons' Michielsens (1878-1943) in 1917 de deur van café De Koepel (zie afl.8) op de Putseweg achter zich sluit, heeft hij de nieuwe plek aan de Raadhuisstraat al op het oog. Daar bouwt en opent hij café Casino, een groot café met een oppervlakte van 60 m².

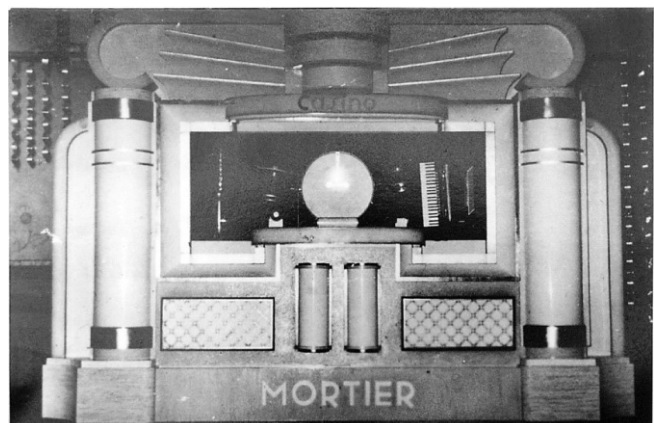

Beeld van een gedeelte van de Raadhuisstraat, in de volksmond de Jodenhoek genoemd. Links het 2e pand met de karakteristieke voorgevel is café Casino.

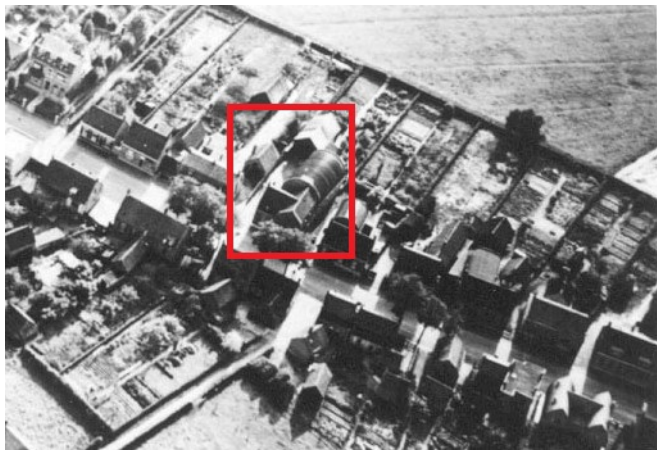
De voorgevel van café Casino is in de loop van de jaren nauwelijks aangepast.

Alphons is getrouwd met Maria Hagens (1880-1957) en is eerst polderwerker, later koopman en natuurlijk koffiehuishouder, zoals dat in die tijd heet. Hij verhuurt orgels en is voerman, zodat zij de eersten zijn, die de orgels per vrachtwagen vervoeren. Na de crisisjaren '30 komen zoon Johannes 'Jan' Michielsens (1905-1989) en Marie Louisa 'Wies' Ketelaars (1906-2000) steeds meer in beeld als uitbaters. Maar omdat Jan in 1940 met zijn vrachtwagen gevorderd is en in het buitenland verblijft, komt zelfs het kantongerecht er aan te pas, om Wies handelingsbevoegd te verklaren tijdens de afwezigheid van Jan. Na zijn terugkeer gaan Wies en Jan natuurlijk weer samen het café runnen, terwijl Jan ook nog als vrachtrijder, koopman en orgelverhuurder optreedt.

1945: Laatste orgel van Jan Michielsens (Dollie); later overgegaan naar Toon Aarden.

Jan en Wies bouwen in 1950 ook een zaal met een koepeldak, zodat ze in 1951 een voorlokaal hebben van 75 m² en een concertzaal van maar liefst 112 m².

Daarna trekken Jan en Wies zich wat terug en verhuren het café nog jaren aan Toon Aarden (1918-1986) en Riet Hoender-vangers (1929-1977), bekende verschijningen in Hoogerheide.

Vrolijkheid en jolijt bij Toon Aarden. Op de foto Lies en Sjef Adriaansen.

In 1979 komen Ad en Annie Schellekens-Roks in het café en dopen het om tot De Herberg. Ook dit café ontpopt zich als een klantenbinder. Zij blijven er tot 2000.

Cafe
De Noot,

Daarna komen er nog een aantal uitbaters. Ook de naam wordt nog eens aangepast: muziek-café De Noot en daarna weer De Herberg met als uitbater Jan van Overveld.

Het voormalige Café Casino valt uiteindelijk in 2016 ook ten prooi aan de slopershamer voor de nieuwbouw van de Raadhuisstraat.

Hier het pand van De Herberg, met nog steeds dezelfde karakteristieke voorgevel van café Casino.

Ken d'oew diejelekt Kende gij de betjeekenies van de schuin gedrukte woorde?

De drwoom

door Jan Luysterburg

Sjors keek op z'n **lozzie**. Was 't al zoow laot? IJ moes nog zoowveul doen. Z'n **aarte** wieje, z'n bwoone trekke, z'n **errepels** uitdoen. En ok nog 'n maol **peejkes** uittrekke vur z'n vrouw. Da moog ie nie vergeete, want Merie viel nie meeje, wur.

IJ gieng **meeje gaank** aon de gaank. **Jirst** mar de peejkes. Jeekusvanmeraante, die waore nog jimmel **wiet**, die waore nog nie **bekwaom**. Da zouw wir **schelles** van Merieje n'opleevere, da wies ie nouw al.

Dan mar nor d'**artjes**. Da was aart nwoodeg, want de **meltakke** kwaame d'r boovenuit. Mar wa **zoog** ie nouw wjeer? De kraoje ojje n'al flienke **d'r kemuunie gedaon** aon z'n aarte. 't Gros van z'n aarte was al aongepiekt. IJ moes as de gesmèerde bliksem 'ne voogelverschriekker ien mekaore knuutsele. 't Was èègelek al te laot. Ze zouwe vantjaor nie veul aarte van èège n'woogst eete. Merie zouw nog mjeer schelle as aandere.

Op nor de bwoone. Wiette priensessebwoontjes oj t'ie gezaoid. Die von Merie zaoleg, daor luustte ze wel pap van. Mar toen ie wouw begienne verschoot ie zoow aart, da z'n **klak bekaant** van z'ne kop vloog. Da was nie wa t'ie gezaoid oj, da waore duivebwoone. En ij oj glad gin duive. Merie moes **ommes** nieks emme van die dakschèeters! De wiette was moes wèl wiet blèève n'aon de **drwooglèèn**. IJ kos wel jaanke!

Oowjao, ij moes nog 'n **meukesmaandje petaate** n'uitdoen. IJ liep nor 't schuurke om z'ne n'errepelriek t'aole. Mar toen **verschoot** ie **oppernuuwt**. De steel was gebrooke! Oe kon da nouw wir?! Ien 'n oekske van 't strwooje dak woorde n'ie de muize ziette lache. Wa d'n **miezèère**! IJ begon jeel aart te **blèète**.

IJ wier wakker durda Merie 'm aon z'nne n'aarem schuudde. 'Wor d's wakker, Sjors. Waorum blette zoow? **Loogde** te drwoome?'

Sjors oj effekes nwoodeg om te bekomme. Mar dan **viel z'ne frang** en besepte n'ie da t'ie alles mar gedrwoomd oj. En Merie, da was 'n schat. De vrouw van z'n drwoome!

1. Lozzie	2. Aarte	3. Errepels
4. Peejkes	5. Meeje gaank	6. Jirst
7. Wiet	8. Bekwaom	9. Schelles
10. Artjes	11. Meltakke	12. Zoog
13. D'r kemuunie gedaon	14. Klak	15. Bekaant
16. Ommes	17. Drwooglèèn	18. Meukesmaandje
19. Petaate	20. Verschoot	21. Oppernuuwt
22. Miezèère	23. Blèète	24. Loogde
25. Viel z'ne frang.		

De oplossing vind u op pagina 54 van deze Tijding.

Er is natuurlijk veel verschil tussen het dialect van D'n Ouwe Tol en dat van de Grensstraat in Putte. Het is daarom een soort Algemeen Woensdrechts geworden.

John van Dooren heeft in de loop der jaren al verschillende artikelen voor onze Tijding aangeleverd, zoals onlangs nog over pater Anselmus en OCIO. Als neef van tevens Tijding-schrijver Jac van den Bussche leverde hij zijn oom begeleidende tekeningen en foto's aan en samen maakten ze van diens serie *Een dorp vol cafeetjes* een aantal corresponderende films. John staat met beide benen in de Ossendrechtse samenleving: zo maakt hij opnames van de doorkomsten van de Roparunners en andere evenementen. Dit alles om nog meer films te monteren. Als wielrenner bij de Grensrijders vertoeft hij vaak op de fiets én in het stamcafé, waar hij nog meer dorpspraatjes opdoet. Hij bedacht nu eens zijn versie van zijn geliefde Ossendrecht te beschrijven in ons tijdschrift, gebed in de grotere geschiedenis van ons land. Zit het in de familie? Want: voor oom Jac -we weten het van zijn kinderen- ligt het Heilige Land niet in het Midden-Oosten, maar hier in Brabant in de vorm van het dorpje Ossendrecht! Geldt dat ook voor John?

Redactie

MIJN HERINNERING AAN DE LAATSTE JAREN VAN DE ZELFSTANDIGE GEMEENTE OSSENDRECHT - DEEL 1

door John van Dooren

INLEIDING:

In 1187 dook de naam "Ossendrecht" voor het eerst in geschriften op. 800 jaar later -in 1987- werd deze 'verjaardag' groots gevierd met muziek, rommelmarkt enz. Heel speciaal vond ik, een historische fietstocht door het dorp, velen getooid in klederdracht. Er werd gestopt op speciale punten, zoals ons streekmuseum Den Aanwas dat die dag voor het eerst haar deur voor het publiek openzette. De fietstocht werd afgesloten met een boerenmaaltijd voor zeshonderd man in een grote tent op de markt. Afijn, te veel om op te noemen. Nog steeds denk ik er af en toe met weemoed aan terug.

Als geboren en getogen Ossendrechtenaar ben ik nog steeds begaan met mijn geboortedorp. Vaak ga ik in gedachten terug naar hoe ik hier het leven tot nu gekend en ervaren heb en dit dan wel vanaf mijn zevende levensjaar, hetgeen ik bereikte in het jaar 1955.

Hoe en waardoor heeft 'mijn' dorp zich tijdens mijn leven ontwikkeld, welke gebeurtenissen hebben er hier in dit tijdsbestek zoal plaatsgevonden. Gedurende die laatste 60 à 65 jaar is er enorm veel veranderd; veel in positieve zin, maar er hebben zich zeker ook zaken voorgedaan die ik persoonlijk als minder ervaar. Ik wil mijn terugblik beperken tot de dag dat de gemeente Ossendrecht ophield te bestaan en op 1 januari 1997 opging in de gemeente Woensdrecht.

1948, mijn geboortjaar: het dorpje Ossendrecht deinde mee op de golven van de wereld-

geschiedenis. Het waren meest Canadese soldaten die ons hier in 1944 bevrijd hebben, maar voor de Wederopbouw daarna kwamen de Amerikanen de hardwerkende dorpingen en Europa te hulp met hun Marshallplan. Omdat Nederland afstand moest doen van onze voormalige kolonie Indië –hoewel er nog 42 Ossendrechtse jongens in die jaren moesten

1944 Onschadelijk gemaakt Duits kanon aan de Laagstraat.

proberen het voor ons land te behouden- konden we niet meer uit hun rijkdom putten. Van dat alles heb ik natuurlijk niks meegekregen, maar dat was het bedje waarin ik geboren ben.

Elke week werd er vanaf maandag t/m zaterdag acht uur per dag gewerkt en deze 48-urige werkweek bleef tot 1961 van kracht. Veel vrije tijd was er niet als je je bedenkt dat in ons dorp bijna elk gezin ook nog wel een moestuin had die bestemd was om eten op tafel te brengen. Het was lang en zwaar werken geblazen. Er waren nog veel producten op de bon na de oorlog, maar toch: je merkte dat in Europa de welvaart met sprongen steeg. Zeker ook door de technologische en elektronische ontwikkeling in de wereld waardoor een steeds grotere productie en werkgelegenheid ontstond.

Oudere mensen die niet meer zo goed voor zichzelf konden zorgen gingen meestal inwonen bij een van hun kinderen; over het algemeen was dat dan bij hun oudste dochter. Bejaardenhuizen waren er nog niet. Het inwonen bracht vaak een groot financieel probleem met zich mee omdat veel oudjes weinig financiële armslag hadden. Het was dan ook een groot goed dat onder minister Drees in 1947 een Noodwet Ouderdomsvoorziening werd aangenomen. Vanaf 65 jaar kreeg iedereen bij onvoldoende eigen geld een geldbedrag. Dit was de voorloper van de Algemene Ouderdomswet (AOW) die tien jaar later op 1 januari 1957 werd ingevoerd. Nog steeds heeft elke Nederlander tot aan zijn dood recht op AOW, al is de leeftijdsgrens daarvoor de laatste jaren wel verhoogd.

In de vijftiger jaren was de norm dat de man ging werken om de kost te verdienen voor zijn gezin, terwijl de vrouw de huishoudelijke werkzaamheden verrichtte en de

zorg voor de kinderen op zich nam.

In de loop van de 20e eeuw veranderde de rechtspositie van de vrouwen in Nederland drastisch: na/door de Tweede Feministische Strijd werd per 14 juni 1956 de wet handelsonbekwaamheid afgeschaft. Tot die tijd moesten vrouwelijke ambtenaren, zoals bijvoorbeeld onderwijzeressen, zodra ze trouwden stoppen met werken om zich geheel aan een gezin te gaan wijden. Bovendien konden vrouwen tot dan toe niet zelfstandig een overeenkomst afsluiten en moest voor ondertekening steeds de echtgenoot eraan te pas komen.

Ook de leerplichtwet werd hervormd waardoor meisjes meer mogelijkheden kregen zich te ontwikkelen en zodoende betere kansen op de arbeidsmarkt hadden. In eerste instantie begonnen veel gehuwde vrouwen parttime te werken. En langzaam maar zeker kwam onder meer de kinderopvang op gang.

Het was en is echter niet zo dat de mannen en vrouwen nu in een klap op alle gebied helemaal gelijkgesteld werden. Zelfs in de huidige tijd zijn er bijvoorbeeld nog steeds verschillen tussen de arbeidsvoorwaarden/-salarissen van mannen en vrouwen. Ik denk en ik hoop dat die verschillen in de komende jaren geheel gelijkgetrokken zullen gaan worden.

Op de voorgrond de protestantse met daarachter de rooms Katholieke St-Gertrudiskerk van Ossendrecht.

DE JAREN 50

Ossendrecht herinner ik mij als een dorp waar iedereen elkaar kende. Bijna alle inwoners hadden hier een bijnaam en het gebeurde zelfs vaak dat mensen onder hun werkelijke achternaam niet bekend waren. Enkele voorbeelden van bijnamen zijn: Kees Daoi, den Bukes, Duimeke, Polleke de Keizer, Belze Mie enz., enz.

Kenmerkend in die tijd was de saamhorigheid onder de dorpsgenoten, waarschijnlijk nog eens versterkt als gevolg van de doorstane oorlog. En ook de watersnoodramp van 1953 had ons niet ongemoeid gelaten. Mensen hielpen elkaar, kwamen bij elkaar over de vloer om een praatje te maken, een potje te kaarten, dammen of schaken, kortom men had toen nog tijd voor elkaar.

Tot zeker halverwege de twintigste eeuw is Ossendrecht een overwegend agrarisch dorp gebleven. Dit veranderde met de komst van o.m. de Wilhelminakazerne, de munitiefabriek O.C.I.O. en wat later de ontwikkeling van het havengebied Antwerpen.

DE KERK EN HET ONDERWIJS

De rooms-katholieke kerk speelde in mijn jeugd jaren een grote rol in ons dorp.

Er waren hier twee priesters plus een pastoor en de overwegend katholieke Ossendrechtelingen bezochten in grote getale de Heilige Mis. Daarom werden er elke zondag vier eucharistievieringen opgedragen.

Daar kwam 's middags nog het Lof bij, een dienst met zang en het bidden van de rozenkrans. Op werkdagen werden er elke ochtend minimaal twee Heilige Missen opgedragen. Verder waren er veel processies en wat mij ook nog is bijgebleven is dat er op aswoensdag een askruisje in de kerk op je voorhoofd gezet werd.

Had je er geen dan werd je op school, zeker tijdens de godsdienstles, wel even toegesproken. Je probeerde het zo lang mogelijk te la-

ten zitten zodat iedereen kon zien dat jij wel gehoorzaam was aan de kerk. De druk was groot! En ik kan het nu wel opbiechten: omdat ik me een keer verslapen had zou ik -als misdienaartje-! niet op tijd zijn om een askruisje te halen. Goed dat we thuis nog met kolen stookten in die tijd.....

Bij praktisch alle verenigingen was er een priester betrokken die als geestelijk adviseur het reilen en zeilen van de club controleerde en daar waar nodig bijstuurde.

Schuin tegenover onze kerk staat in ons dorp ook nog een protestantse.

De verhouding tussen de katholieke en protestantse dorpsgenoten vond ik in de jaren 50 – 60 nu niet bepaald optimaal te noemen. Zo mocht ik bijvoorbeeld toen ze er thuis achter kwamen niet meer met een protestants vriendje spelen. Gelukkig is dit in de loop der jaren volledig ten goede gekeerd en respecteren wij nu terecht elkaars geloofsovertuiging.

De Ossendrechtse katholieke kinderen kregen onderwijs op de twee hier aanwezige basisscholen in de Dorpsstaat. In die tijd werden deze nog “lagere school” genoemd.

De emancipatie was hier nog niet doorgedrongen:

- Jongens en meisjes op aparte scholen
- Meisjes mochten geen lange broeken dragen.
- Meisjes volgden na de lagere school geen technische opleiding.
- Mannen en vrouwen moesten gescheiden in de kerk zitten.
- Jongens hadden meer mogelijkheden om sport te beoefenen.

Inmiddels zijn deze 'oneffenheden' allemaal verdwenen.

De meisjes (en alle kleuters) kregen les bij de “nonnen” op het St.-Elisabeth Gesticht, terwijl wij jongens onderwezen werden op de St.-Janschool. Protestantse kinderen gingen naar de protestantse school in Hoogerheide, want in die jaren was het niet denkbaar dat katholieken en protestanten op de lagere school bij elkaar mochten zitten.

Tot 1959 was er een leerplicht tot veertien jaar en daarom was er op de lagere school een zevende klas ingesteld. De kinderen die niet naar ander vervolgonderwijs gingen bleven op de lagere school tot de dag dat ze veertien jaar werden. Direct daarna verlieten zij de

Bovenste rij, vlnr: Oswald Mattheeussen, Benny Wils, Corry Mattheeussen, Hans Aarts, Jan vd Poel, Leo Musters, Theo Maurits, Fonny Jansen, Leon Schrauwen, Harry de Lijre, 2e rij: Louis de Vos, Louis Musters, Wim Duyndam, Laurant van Put, Louis vd Bergh, Corry Oosterbosch, Frans Jaspers, Paul vd Poel, Toon Kools, Pieter de Wit, René van Keulen, 3e rij: Alex Sebrechts, Jac + Jo Jansen, Jef den Ouden, Jac Musters, Tom vd Heyden, Jan van Paassen, Gerry Theuns 4e rij: Freddy Clarijs, Jan Verhoeven, Leon van Opdorp, Meester De Korte, Jos Nagtzaam, Jan Bourgogne, John van Dooren onderste rij: Gerard Fortuin, Willy vd Einde, Ferdinand Claassen, Felix Jansen, Henny Weyns, Johan Jansen, Kees Dekkers.

Dit is de 2e klas van meester De Korte met 41 leerlingen. Hij werd vanwege zijn naam "De Liliput" genoemd en kwam met de brommer naar school. Op een gegeven moment had een leerling (ik weet wie!) suiker in zijn benzinetank gekapt zodat de meester te voet naar huis moest, terwijl bijna de gehele klas op straat afwachting stond te kijken.

school om te gaan werken in de fabriek, op de boerderij of in de huishouding.

Bij de jongens die na het basisonderwijs verder wilden viel de keuze vaak op het leren van een vak. Velen gingen dan ook naar de Ossendrechtse LTS op de Volksabdij O.L.-Vrouw ter Duinen om daar voor timmerman, schilder, bakker, metaalbewerker of elektricien te leren. Ook ik volgde na de kleuterschool bij de nonnen en de jongensschool in de Dorpsstraat de metaalbewerkingsopleiding op de LTS.

Voor de meisjes bestond de mogelijkheid om na de lagere school te kiezen voor een vervolgopleiding bij de zusters van het St.-Elisabeth Gesticht in ons dorp. Dit was de huishoudschool waar de meisjes wegwijs gemaakt werden in het verrichten van huishoudelijke werkzaamheden.

Wie verder wilde leren koos voor de mulo of hbs, maar moest daarvoor wel naar een andere gemeente. Slechts een enkeling ging daarna naar de universiteit.

Speciaal voor de werkende katholieke jongeren vanaf veertien jaar werden er voor zowel de jongens als de meisjes vormingscursussen gegeven. De meisjes volgden die op de Katholieke Mater Amabilisschool van Dien Mous in het stenen gebouwtje met een rond platendak op het Eikelhof. Het stond naast de poort die toegang geeft vanaf de Kerkhofstraat (nu Eikelhof). De lessen werden gegeven ter 'verhoging' van het algemene ontwikkelingspeil en 'ter voorbereiding op de taak van huisvrouw' en moeder. De werkende jongens gingen naar de Katholieke Levensschool. In eerste instantie was dat in de oude Adolphinekapel en later in een klaslokaal van de St. Janschool. Ze leerden er geen vak, maar werden hier door cursussen en andere activiteiten gewijs gemaakt in de maatschappij. Deze cursussen werden meestal gegeven op een avond in de week of op een zaterdagochtend.

Wat ik me nog goed kan herinneren is dat wanneer ik op weg was van huis naar de lagere school er in die tijd regelmatig pelotons marcherende soldaten door het dorp liepen. Zij waren in opleiding en kwamen uiteraard vanaf de Koningin Wilhelminakazerne, die in 1953 hier gebouwd was aan de Putseweg. Op 't Marktje hadden ze dan vaak hun eerste rustpunt. Ik vond het steeds weer imponerend om het gezang en de commando's tijdens het marcheren van de militairen te horen en te zien.

Op de kazerne werden ook soldaten op motoren opgeleid, de zgn. motorordonnansen.

Tijdens mijn kinderjaren woonden wij in de Dwarsstraat, gelegen in buurtschap De Heide. Op de plaats waar nu het bungalowpark is lag toen een zandplaat van geel zand waar wij als jonge jongens alle dagen op gingen voetballen. Regelmatig kregen wij daar bezoek van de soldaten op de motoren die deze zandplaat als een mooi oefenterrein zagen. Als wij ze aan hoorden komen gingen wij aan de kant staan en genoten van de motorcross die wij gratis voorgeschoteld kregen. Wanneer de motoren de zandplaat verlieten namen wij het weer in gebruik als "grasloos" voetbalveld.

FILM OVER OSSENDRECHT-1957

Het was in het jaar 1957 dat onder leiding van Karel Verbrugge, Leo Mous en Adrianus van Kaam i.s.m. de Mater Amabilis-meisjesschool een film over Ossendrecht gemaakt werd.

Filmmaker Johan Adolfs uit Enschede reed met een opnamewagen rond. Waar de wagen zich vertoonde kwamen de dorpelingen

massaal enthousiast naar buiten. De opname van de grote parade van de Ossendrechtse verenigingen en instanties waarmee de film werd afgesloten staat bij mij nog steeds duidelijk op mijn netvlies. Nadat de film gemonteerd was volgden er veel vertoningen in ons dorp waarbij de zalen constant volgeboekt waren. Veel dorpsgenoten waren laaiend enthousiast en het

mooie is dat ook nu, 65 jaar later, nog steeds over deze film gesproken wordt. Mijn eigen enthousiasme voor het filmen kwam pas later - uiteraard! zou je bijna zeggen - toen mijn dochters geboren werden.

DE EERSTE DAMESKOERS VAN NEDERLAND-1959

In 1959 werd voor het eerst in Nederland een dameswielerskoers georganiseerd. En jawel, dit gebeurde in Ossendrecht! Het wielcomité o.l.v. Camiel Mattheeussens was hier verantwoordelijk voor en het spreekt voor zich dat dit evenement bij de landelijke pers grote aandacht kreeg. Natuurlijk wilde ook ik dit spektakel niet missen en ik was niet de enige die er zo over dacht. Duizenden mensen stonden rijen dik achter de dranghekken langs het parcours te genieten van deze Nederlandse primeur. De wedstrijd werd gewonnen door de Luxemburgse wereldkampioene Elsy Jacobs die in de eindsprint de Belgische Victoire van Nuffel wist te verslaan. Over deze wedstrijd werd in het dorp nog lang nagepraat.

Foto Elsy Jacobs (1933-1998) winnend over de meet bij de Harmoniezaal (links) in de Zr M. Adolphinestraat.

In 1968 werd ze in Luxemburg wereldkampioen op de weg. Sinds 2008 is er een jaarlijks terugkerend wielrennerfestival in België naar haar vernoemd.

DE OPKOMST VAN DE TV

Eind jaren vijftig begon de opmars van de televisie. Ook de Ossendrechtelingen waren hier uiteraard zeer nieuwsgierig naar, maar de meeste mensen hadden toen nog geen geld voor de aanschaf van zo'n kijkkast. Desiré v.d. Poel had een elektrowinkel op het Hondseind en zette als reclame een spelende tv voor zijn etalageraam. Een toeloop van veel nieuwsgierige dorpsgenoten was het gevolg en dit was uiteraard een perfecte mond-tot-mondreclame.

Wie als een van de eersten in ons dorp overging tot aanschaf van zo'n apparaat was cafetariahouder Gerard Dekkers ook op het Hondseind. Hij plaatste een toestel in zijn zaak en vanaf dat moment kreeg hij complete gezinnen op bezoek die dagelijks of wekelijks naar hun favoriete programma kwamen kijken zoals o.a. Swiebertje, Schipper naast Mathilde, Bonanza, Lassie, enz.

Uiteraard duurde het niet lang voordat de mensen die het financieel wat beter hadden overgingen tot de aanschaf van een tv. Dat betekende wel dat zij bij een geliefd programma regelmatig complete gezinnen van familieleden of burens zonder tv in hun woonkamer te gast hadden. Ook mijn ouders gingen regelmatig met ons naar een tante om daar

naar ons favoriete quizprogramma van Tony Corsari te gaan kijken. Het leek allemaal heel leuk maar ik kan me toch goed voorstellen dat dit zeker ook wel eens ergernis teweeggebracht zal hebben.

Een tv in huis was natuurlijk een grote wens van veel mensen en geleidelijk aan zag je dan ook steeds meer tv-masten op de daken van de huizen verschijnen.

Dat dit kon was mooi maar toch kleefde er ook een nadeel aan. De mensen bleven steeds vaker thuis zitten waardoor het samen gezellig buurten op straat langzaam maar zeker meer en meer verdween.

DE JAREN 60

In de zestig- en zeventiger jaren herinner ik me dat er veel kleine winkeltjes verspreid stonden over het hele dorp, van Calfven via de dorpskern tot aan de Putseweg. In die jaren waren hier maar liefst om en nabij de zeventig winkels waaronder o.a. veertien kruideniers, acht bakkers en drie slaggers, twee groenteboeren en een visboer. Verder waren er kleding- en stofwinkels, verf- en behangwinkels, drogisterijen, woninginrichtingszaken, elektrozaaken, winkels voor huishoudelijke artikelen, schoenenzaken, fietsenzaken, melk- en kolenboeren, een sigarettenzaak, gereedschapswinkels enz., kortom voor bijna alles kon men terecht in ons dorp zelf.

Daarnaast waren er ook vier schoenmakers, twee fotografen, vijf kappers en wat we zeker ook niet mogen vergeten 23 uitbaters van cafés.

Het gros van de ondernemers moest keihard werken om aan de kost te komen. Zo gingen verscheidene kruideniers bij hun klanten langs om boodschappen op te nemen en die dan ook aan huis te bezorgen. Ook de bakkers, slaggers, melk- en groenteboeren kwamen bij de mensen aan huis om hun klanten te bedienen. Dit alles zorgde uiteraard ook voor leven op straat. Bovendien was het privéautobezit nog vrij klein waardoor mensen zich te voet of met de fiets door het dorp begaven om hun boodschappen te doen.

Deze levendigheid bracht natuurlijk ook sfeer in het dorp, de dorpsnieuwttjes werden vaak tijdens de ontmoetingen op straat aan elkaar doorgegeven.

Niemand stond er toen bij stil dat ons dorpsleven in de daaropvolgende jaren compleet zou gaan veranderen.

DE OPSTART VAN CARNAVAL - 1960

In 1960 nam Jan v.d. Eijnden, beter bekend als "De Krol", het initiatief om als Prins Carnaval een kinderoptocht te verzorgen. Veel kinderen, waaronder ikzelf, liepen verkleed in een optocht door ons dorp achter de Prins aan. Dit initiatief was succesvol en leidde na overleg tot de oprichting van een carnavalsstichting die de naam d'Ossekoppe kreeg. Met instemming van Jan v.d. Eijnden werd Piet Feyen gekozen als de tweede Prins Carnaval van Ostrecht. Behalve een

prins werd er door de stichting ook een nar, een Raad van Elluff, hofdames en een boerenkapel toegevoegd.

Schilder Jan v.d. Burgt ontwierp de eerste prinsenwagen en zo trok onder grote belangstelling voor het eerst op dinsdag 14 februari 1961 een echte carnavalsstoet door de straten van Ossendrecht.

Jaarlijks werd en wordt nog steeds op 11 november het officiële startsein voor carnaval gegeven. Vanaf die datum worden bals georganiseerd en wagens gebouwd. Dit duurt tot carnavalsdinsdag, de dag van de grote optocht, altijd daags voor de aanvang van de veertigdaagse vasten.

DE ECONOMISCHE GROEI

In de jaren vijftig was al goed merkbaar dat de welvaart stijgende was en deze trend zette zich in de jaren zestig voort. Ook de gewone man kon zich steeds vaker wat luxere huishoudelijke apparaten veroorloven, zoals bijvoorbeeld een wasmachine, koelkast, telefoon en in sommige gevallen zelfs een auto. Hierdoor veranderde er uiteraard met name voor de huisvrouwen heel veel. Het zware huishoudelijke werk werd nu gedeeltelijk overgenomen door veelal elektrische apparaten waardoor de dames eindelijk wat meer vrije tijd voor zichzelf kregen.

Plus dat in 1961 de vrije zaterdag ingevoerd werd waardoor er weer meer tijd ontstond om andere din-

gen te gaan doen, zoals bijv. sporten, een dagtripje of een weekendje weg naar familie of camping.

De groeiende welvaart werd ook zichtbaar bij de jeugd. Jongens van zestien jaar en ouder begonnen te pronken met hun brommers. Je was echt helemaal *hot* als je een Kreidler Florett of een Zundapp had. Ik was de trotse bezitter van zo'n Zundapp. Bij goed weer werden deze dan ook

elke avond vanaf maandag t/m vrijdag trots geshowd bij het verzamelpunt van de jongeren aan de voorzijde van de Adolphinekapel. De genoemde brommers waren de duurdere merken die meestal alleen aangeschaft konden worden door jongens die al een baan hadden. De nog studerende hadden over het algemeen een goedkopere, zoals een Puch of Thomos.

Begin jaren zestig werden er twee nieuwe fabrieken in ons dorp gebouwd; in 1961 was dit koekfabriek Baartmans en in 1964 kalkzandsteenfabriek Bou-dewijn. Ruim 250 mensen vonden hier een baan. Niet lang hierna begon men net over de Nederlands/Belgische grens bij Ossendrecht met de bouw van "BASF Antwerpen". BASF (Badische Anilin-und Soda Fabrik) is een megagroet (zelfs het grootste op dat moment)

Duits chemieconcern dat voor de bouw van de nieuwe fabrieken vele honderden ervaren Duitse arbeidskrachten inschakelde. Deze arbeiders waren te ver van huis om dagelijks op en neer te rijden en zodoende zochten zij massaal naar slaapgelegenheid, bij voorkeur zo dicht mogelijk bij hun werkplek. Ossendrecht was qua ligging hiervoor natuurlijk de plaats bij uitstek waar zij gingen zoeken. De hotels in ons dorp (Dekkers en De Prins) waren snel volgeboekt maar hadden zeker niet de capaciteit om iedereen een slaapplek aan te bieden. Dit probleem loste zich echter op doordat veel Ossendrechtse gezinnen die een kamer over hadden een of meerdere Duitse arbeiders in de kost namen. Dat bracht uiteraard extra geld op voor de verhuurders van die kamers die hierdoor ook weer een aardig extra centje bijverdienden.

In die tijd stonden met name het centrum van ons dorp van 's avonds tot 's morgens vol met Duitse auto's, waardoor het wel leek of je in Duitsland was beland.

Ik vraag mij nu nog wel eens af of elke Ossendrechtenaar die de Tweede Wereldoorlog meegemaakt heeft met deze "Duitse invasie" in eerste instantie wel zo gelukkig was.

Om de fabrieken te laten draaien werd uit heel de regio Antwerpen personeel gewor-

ven, maar ook arbeidskrachten uit West-Brabant, waaronder veel Ossendrechtanaren, vonden daar hun baan. De komst van BASF Antwerpen heeft de economische welvaart in onze regio een enorme boost gegeven waar we ook nu nog steeds de vruchten van plukken.

PROMOTIE O.D.I.O.- 1964

Als voetballiefhebber was ik natuurlijk voetballend lid van de plaatselijke voetbalclub O.D.I.O. Ik speelde zelf in een jeugdelftal maar stond ook elke zondagmiddag, wanneer het eerste elftal thuis speelde, als supporter langs de lijn. Dat seizoen werd het spannend!

De laatste wedstrijd van seizoen 1963/1964 moest O.D.I.O. thuis tegen METO. Er hing veel van af: bij winst zouden we immers promoveren naar de tweede klasse amateurs K.N.V.B.

En ja, de vele toeschouwers zagen vol trots en blijdschap dat O.D.I.O. won, waarna direct na het laatste fluitsignaal in het gehele dorp een groot feest losbarstte. Dit was en is tot op heden het hoogste resultaat wat O.D.I.O. ooit behaald heeft!

Gevreesd werd wel dat O.D.I.O. in de tweede klasse niet opgewassen zou zijn tegen de elftallen waartegen ze voortaan moesten gaan spelen. Het tegendeel bleek waar te zijn, want we eindigden in seizoen 1964/1965 zelfs op de derde plaats in de

ranglijst van de tweede klasse.

Het jaar daarna werd echter een rampjaar voor O.D.I.O.: voetballer Leo Melsen verongelukte, zijn vriend Michel de Wit vertrok naar Dosko en keeper Vik van Hoek kreeg een contract bij RBC. Toen ook Antoon v.d. Eijnden en Jef Dirckx uit Ossendrecht vertrokken was het behalen van een goed resultaat niet meer haalbaar en volgde er degradatie.

PROFWIELERRONDE IN OSSENDRECHT - 1965

Tijdens de kermis was er op dinsdag 22 juni 1965 een wielervedstrijd voor profs georganiseerd. Vanwege deze koers was het hele parcours afgesloten en moest het publiek dat van buiten het parcours kwam entreegeld betalen om de wedstrijd te kunnen volgen. Leden van voetbalclub O.D.I.O. was gevraagd het parcours af te zetten en bij hen konden de toeschouwers een toegangskaartje kopen. In die tijd voetbalde ik nog bij O.D.I.O. en ik stelde mij ook beschikbaar. Als afzetpost kreeg ik de Lievevrouwestraat, ter hoogte van het Adolphinepleintje, toegewezen waar ik samen met nog een clublid de entreekaartjes aan de man moest brengen.

Op een gegeven moment kwam er een sportief uitziende slanke man aan die ik staande hield waarbij ik hem vroeg een kaartje te kopen. Hij keek mij stomverbaasd aan, glimlachte een beetje maar zei niets. Mijn collega draaide zich om en schoot in de lach, maar ik wilde mijn taak zo goed mogelijk uitvoeren en probeerde de man duidelijk te maken dat hij er zonder kaartje echt niet door mocht. Het mysterieus glimlachende heerschap zei nog steeds niets maar bleef wel naar mij staan kijken. Ik wilde hem niet doorlaten en net op het moment dat ik hem dat nog eens duidelijk wilde maken kwam Fide-

*Staannd vlnr: trainer Ko Neefs, Bernard Maurits, Jef Verbraeken, Michel de Wit, Adrie Steenpaal, Jo van Oevelen, Leo Melsen en Arthuur Melsen
Hurkend: Anton van den Eynden, Louis Schroeyers, Vic van Hoek, Sooi Vriens, Jef Dirckx.*

lius Hugens (den Dielis) eraan die spontaan naar de man voor mij liep en hem begroette met "Ha Joop, ga de wok mejreije". Gelijk viel bij mij het kwartje dat Joop Zoetemelk voor mijn neus stond! Ik lachte hem vriendelijk toe en deed alsof ik echt wel wist wie hij was, gaf hem een hand en wenste hem veel succes, waarna ik hem natuurlijk doorliet. Toen Joop weg was hebben we samen hard staan lachen, maar toch, zelfs nu schaam ik me er nog wel een beetje voor. Joop Zoetemelk behaalde overigens die dag slechts de tweede plaats in de Ronde van Ossendrecht.

Wie won er eigenlijk? O ja ... Frans Brands. →

WATEROVERLAST - 1965

Van de watersnoodramp van 1953 heb ik zelf niet veel meegekregen gezien mijn leeftijd, maar

In 1965 woonde ik -als zeventienjarige- bij mijn ouders in de Koningin Wilhelminastraat. Deze weg ligt laag ten opzichte van aansluitende straten, zodat bij een flinke bui al het regenwater afliep naar onze straat. Die zomer was ik alleen thuis toen in de middag het er met bakken uit de hemel viel en in een mum van tijd de straat veranderde in een kolkende rivier. Het water liep al over de stoeprand en dreigde onder de voordeur binnen te dringen. Ik probeerde dit te voorkomen door alle badhanddoeken die ik kon vinden uit de kast te trekken en deze zo goed en zo kwaad als het ging tegen de deurdeur te drukken. Gelukkig hield het net op tijd op met regenen en daardoor kon ik, met uitzondering van het halletje, het water verder buiten houden. Dit was overigens niet iedereen in onze straat gelukt en er was dan ook best wat waterschade bij diverse buurtgenoten. Met behulp van de brandweer werden ver-

Brandweerman Sijf de Vos helpt een handje.

scheidene kelders leeggepompt waarna de schade opgenomen kon worden.

Bij de gemeente waren er op dat moment al wel plannen voor de aanleg van riolering. Of die zware bui in 1965 heeft bijgedragen aan een versnelling hiervan is mij niet bekend maar in 1966 werd er wel mee begonnen.

WIELRENNER JAN JANSSEN - 1964 t/m1968

In het jaar 1964 was beroepswielrenner Jan Janssen van zijn geboorteplaats Nootdorp naar Ossendrecht komen wonen. In datzelfde jaar werd hij wereldkampioen en hierdoor had Jan niet alleen de wereldtitel gewonnen maar ook de harten van de inwoners van zijn nieuwe woonplaats. Heel Ossendrecht liep uit voor een grootse huldiging.

Het allergrootste moment in zijn carrière kwam echter in 1968.

Heel wielerminnend Ossendrecht zat op zondagmiddag 21 juli aan de buis gekluisterd om naar de laatste etappe van de Tour de France te kijken. Wat nog nooit eerder een Nederlander gelukt was lukte Jan Janssen wel: hij won die dag de Tour de France! In Ossendrecht groot feest! Bij zijn thuiskomst werd de zegevierende Jan door honderden dorpsgenoten onthaald.

De zaterdag daarna -27 juli 1968- werd de kersverse tourwinnaar in een open wagen, vergezeld door vrouw en dochtertje, vanaf huis aan het Putsemolentje naar het gemeentehuis gereden. Van heinde en verre waren de mensen gekomen om hem toe te juichen. Ik stond daar natuurlijk tussen! Op het gemeentehuis viel Jan een officiële ontvangst ten deel door burgemeester Van Gils en het vol-

tallige gemeentebestuur. Een balkonscene volgde met een muzikale hulde gebracht door Harmonie De Hoop. Daarna werd de eerste Nederlandse tourwinnaar - wederom onder luid gejuich van het massaal opgekomen publiek - in de open auto terug thuis afgezet. Man, wat een feest was dat!

In triomf werd tourwinnaar Jan Janssen met zijn gezin in een open wagen door het dorp gereden.

UITGAANSCENTRUM OSSENDRECHT

In de jaren zestig gingen veel Belgische jongeren in de weekends uit in Ossendrecht. Dit kwam omdat in ons buurland de jongelui pas vanaf hun achttiende op café mochten gaan; in Nederland was dat zestien jaar. Jongeren uit Zandvliet, Berendrecht en zelfs uit Sint Mariaburg kwamen hier naar toe op hun snelle brommers. In tegenstelling tot die van ons waren deze brommers niet afgesteld op max. 40km/u en hadden zelfs geen snelheidsbeperking. Met hun Royal Nords of L'Avenir haalden ze met gemak 70 tot 80km/u. Begrijpelijk dat de jonge Ossendrechtaren jaloers hun ogen uitkeken als de Belgische snelheidsduivels eraan kwamen. De groep jongeren die uit Mariaburg kwam was iets ouder en reed op zwarte motoren. Zij noemden zich The Black Devils en deze naam stond dan ook duidelijk op hun leren motorjassen. Bij veel jonge Ossendrechtaren boezemden zij door hun opvallende uitstraling een zeker ontzag in.

In Café Alcazar van uitbater Jac Swagemakers speelde in die tijd elk weekend een band met als gevolg dat het daar dan ook afgeladen

vol zat met jongeren. Niet lang hierna volgden meerdere cafés, zoals Café De Rotterdam (uitbater fam. De Gelder), De Rubensbar (uitbater Piet Geers) en Café Het Hoekske (uitbater Karel Lucas).

In de tweede helft van de jaren zestig verplaatste het uitgaansleven zich naar Hoogerheide zodat het in Ossendrecht voorlopig weer wat rustiger werd.

DE EERSTE MENS OP DE MAAN - 1969

20 juli 1969 zat ik om 21u17 Nederlandse tijd als twintigjarige bij mijn ouders thuis voor de buis, waar presentator Henk Terlingen verslag deed van de landing op de maan. Bijna zeven uur later, op inmiddels 21 juli om exact 3u56, zette astronaut Neil Armstrong als allereerste mens voet op de maan!

Dit was het resultaat van de wedloop tussen de twee grootmachten Amerika en Rusland wie dat als eerste natie zou lukken.

En wij konden het allemaal meemaken door een live-televisie-uitzending hier op aarde! Een kwartier later kwam ook de tweede astronaut, Buzz Aldrin, uit de maanlander. We zagen dat de astronauten foto's maakten en stenen verzamelden om mee terug te nemen voor nader onderzoek.

Het verdere verloop van die nacht heb ik helaas niet gezien omdat ik op de bank in slaap was gevallen.....

Ik ben nog steeds blij dat ik getuige heb mogen zijn van een van de grootste gebeurtenissen uit de wereldgeschiedenis; een nieuw tijdperk was aangebroken.

AFBRAAK VAN PATRONAAT-1970

Door de nog steeds groeiende welvaart veranderde ook de vorm van ontspanning of liever gezegd de plaats van ontspanning. Terwijl in het begin van de jaren zestig de jonge jongens veelal nog te vinden waren in het patronaatsgebouw naast de kerk om er bijvoorbeeld een potje te biljarten, verruilden in de loop van de daaropvolgende jaren de jongeren het patronaat steeds vaker voor cafébezoek. Niet dat dit altijd aan de ouders werd verteld....

Bovendien schaften steeds meer mensen een auto aan waarmee ze op de zondagen naar de kerk kwamen om de mis bij te wonen. Hierdoor ontstond er daar een gebrek aan parkeerruimte. In 1970 werd dan ook besloten om het naast de St.-Gertrudiskerk gelegen patronaatsgebouw af te breken en de daarbij vrijgekomen ruimte te benutten voor parkeerplaatsen. Het Heilig Hartbeeld – ooit geschonken door de gelovigen – moest eveneens plaatsmaken en kwam op het Eikelfhof terecht aan de Kerkstraat. Het moest in drie stukken 'gezaagd' worden om het te kunnen vervoeren.

EINDE VAN HET “ZWEMBAD” VAN OSSENDRECHT - 1971

Bij gebrek aan een officieel zwembad vermaakte de jeugd zich in de zomermaanden in de spuikom, gelegen aan de Ossendrechtse Kaai in de Vijdtpolder waar het haventje van Ossendrecht lag dat in open verbinding stond met de Westerschelde. De Ossendrechtse Kil stond via sluizen in verbinding met het haventje en zo kon het tijde-

lijk opgeslagen overvloedige zoete polderwater bij eb afgevoerd worden naar zee. Tussen de sluizen lag een spuikom waar dat water opgeslagen kon worden.

Havenmeester Sjors Musters, beter bekend als Sjors de Kaai, bediende de sluizen. Bij opkomend water kon hij daarmee de spuikom vol laten lopen. En voilà een zwembad was geboren! Al vanaf halverwege de jaren vijftig trokken complete gezinnen, meestal op de fiets, bij warm weer met hun kroost de polder in om er een plaatsje te zoeken aan de waterkant. Ook mijn ouders gingen vaak met ons naar het “Ostrechtse openluchtzwembad”. Zij zaten dan op een dekentje aan de kant terwijl de kinderen zich vermaakten in het water. Soms kon het gebeuren dat je tijdens het zwemmen of pootjebaden in een verse koeienvlaai trapte omdat deze runderen, wanneer er geen water in de spuikom stond, daar normaal graasden. Maar volgens mij stoorde zich daar verder niemand aan. Het hoorde er gewoon bij.

Diegenen die echt konden zwemmen zaten meestal aan de kant van het haventje omdat het water daar bij hoog water veel dieper was en zij daar heerlijk vanaf de betonnen wand van de sluizen in het water konden duiken.

In 1971 werd echter het Schelde-Rijnkanaal in gebruik genomen waardoor het haventje afgesloten werd van de Westerschelde en het uit was met de pret. Eb en vloed verdween hiermee aan de Ossendrechtse Kaai waardoor ook de functie van de spuikom kwam te vervallen.♣

Wordt vervolgd

Ik zie, ik zie wat jij niet ziet...

door Ad van Loenhout

In de literatuur over de kunsthistorie in Nederland zijn mooie citaten te vinden over ons oude landschap. Aan de andere kant van de Atlantische oceaan werd er de loftrumpet over gestoken toen Lillie Gill Derby schreef over de 'hedendaagse' Nederlandse schilderijen op de wereldtentoonstelling van 1893 in Chicago: *'Men ging de grijsgetinte zalen van Nederland binnen met een zucht van verlichting en tevredenheid. Het was overbodig onderscheid te maken tussen wat goed was en slecht in de pracht van het geheel. Want de aantrekkelijkheid van de Nederlandse schilderijen had niet het opdringerige karakter dat luidkeels smeekt om bewondering: het was een bescheiden schoonheid die iedereen aansprak, zachtvaardig maar onweerstaanbaar indringend.'*

Een paar jaar later, in 1903, schreef de Oostenrijkse componist Gustav Mahler (1860-1911) aan zijn vriend, de kunstschilder Carl Moll (1861-1945): *'Ik begrijp wel waarom schilders zich thuis voe-*

len in dit land! Kleurige huizen, weilanden, koeien, molens, water waar je maar kijkt. Je zou hier weken kunnen rondzwerven. Die Hollandse weiden aan weerszijden van lieflijke wegen – geplaveid en door bomen omzoomd – Het is zo prachtig!'

Ik geniet ook het meest van schilderijen uit die tijd; de tweede helft van de negentiende en het begin van de twintigste eeuw. De tijd dat ons land nog leeg was en aan de horizon niet meer te zien was dan een verre kerktoeren of een molen. De teksten spreken tot de verbeelding omdat ze de rust en sfeer schetsen van mooie plekjes. Zoals het landschap bij Calfven op de ansichtkaart hieronder. Leeg, stil en glooiend. En niet meer terug te vinden in onze tegenwoordige omgeving. Waarschijnlijk stond de fotograaf ergens boven de Peerenbergscheweg en is de toren links, ver weg aan de horizon, die van Woensdrecht. Dit soort vergezichten en leegheid wordt steeds schaarser. Gelukkig kunnen we in Woensdrecht nog van zulke landschappen genieten. Er is er

één waar ik ook graag wandel. Een landschap wat in de kern al ruim 170 jaar onaangetoerd is gebleven. Tien jaar geleden werd er over geschreven: *'De Mattemburgh munt uit in de authentieke situatie, alsof de eind 19e-eeuwse graaf en gravin zonet zijn vertrokken'*. Feitelijk onjuist¹ maar wel perfect passend in de lijn van dit verhaal. Natuurlijk heeft de moderne tijd op het landgoed zijn diepe sporen achtergelaten. De grootste impact had de aanleg van de snelweg die de Cuypersbos- sen afsneed van de buitenplaats. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed omschrijft een buitenplaats als: Een huis met bijgebouwen en een daaromheen aangelegde tuin of park, die onlosmakelijk met elkaar zijn ver-

bonden. De buitenplaats Mattemburgh met de onmiddellijke omgeving is door de opeenvolgende generaties Cuypers zo veel mogelijk beschermd tegen de inbreuken van de moderne tijd. Daarom hebben wij de mogelijkheid om nog steeds te genieten van de 'bescheiden schoonheid die iedereen aansprak, zachtaardig maar onweerstaanbaar indringend.' Ik neem je mee naar Mattemburgh, daar gaan we het *Rondje van de graaf* lopen en we eindigen op *Het paadje van de freule*. Het Rondje van de graaf is een wandeling in het voetspoor van Jacques Pelletier, graaf de Chambure (1899-1982) Hij was in 1939 getrouwd met Marie-Louise Cuypers (1905-1967) die

landgoed Mattemburgh eerder dat jaar had geërfd van haar vader Aymon Cuypers (1842-1939). Elke dag liep de graaf het rondje met Heros, zijn hond. In dit schrijfsel loop ik het eerste stuk in gedachten samen met hem. Ik probeer me in zijn persoon te verplaatsen en door zijn ogen te kijken en de regels hierna zijn deels mijn fantasie. Een paar foto's uit de jaren vijftig van de vorige eeuw illustreren het eerste stukje van de wandeling.

Het dal van de Blaffert.

Jacques is tien minuten geleden thuis vertrokken voor zijn dagelijkse rondje. Zoals altijd loopt hij over de Antwerpsestraatweg richting Den Ouwe Tol en soms staat hij even stil om te genieten van de omgeving en een beetje te mijmeren. De eerste plek waar hij altijd stopt is tegenover de Hoofddreef. Die ligt aan de andere kant van de Antwerpsestraatweg, achter het weiland bij de dienstwoning waar sinds kort tuinman Dirk Vos woont. De Hoofddreef strekt zich een paar kilometer uit in oostelijke richting. Zijn vrouw heeft hem vaak verteld dat aan de oostkant van de Antwerpse-

1, Eind 19e eeuw woonden op Mattemburgh geen graaf en gravin. Marie-Louise Cuypers kreeg in 1939 door haar huwelijk de adellijke titel gravin. In 1944 vestigde zij zich met haar man, graaf de Chambure, definitief op Mattemburgh.

De Antwerpsestraatweg, gezien in zuidelijke richting.

straatweg begin vorige eeuw nog een woest en uitgestrekt heidegebied was. De Cuypersbossen, voornamelijk mastbomen, werden door haar overgrootvader en grootvader aangeplant omdat de vraag naar hout voor de bouw en in de mijnen groot was. Mastbomen werden veel gebruikt om mijngangen te stutten. De stammen kraakten vóór ze bezweken en dat gaf de mijnwerkers een beetje tijd om te vluchten wanneer een instorting dreigde.

Als hij verder loopt geniet hij van het uitzicht naar het westen: het dal van de Blafert met achter de spoordijk het water van de Oosterschelde dat komt en gaat en de beukenster die met het rode blad zo mooi aftekent tegen het groen van de bomen langs de Dubbele dreef. Voordat hij linksaf het bos in gaat kijkt hij nog een keer achterom. Hij herinnert zich hoe hij in het najaar 1944 met Marie-Louise na vier jaren verbanning terugkwam op Mattemburgh; hoe ze geschrokken waren van de kale plek-

ken in het bos en de tankgracht die in het beekdal gegraven was. De littekens van die tijd, ook die op zijn ziel, zijn nog niet helemaal verdwenen. Het is rustig op de weg. Auto's zijn er nog niet veel in deze omgeving en op dit moment is het verkeer beperkt tot een paar fietsers. Rechts tussen de bomen ziet hij een glimp van zijn huis. De fietser die hem tegemoet komt moet flink trappen om de helling te nemen. Dat doet hem denken aan een verhaal wat in Woensdrecht de ronde deed: toen de stoomtram hier nog dagelijks passeerde gebeurde het dat de wagon met suikerbieten, die in Hoogerheide was aangepikt, te zwaar was. De locomotief kwam niet tegen de helling op en de sterke mannen werd gevraagd om uit te stappen en te helpen duwen. Hij loopt de Dubbele Dreef in en Heros rent voor hem uit.

Na tweehonderd meter komt links de beukenster in zicht. De grootvader van zijn vrouw plantte de drie beuken ruim honderd jaar geleden aan het eind van één van de

zichtlijnen die vanaf het theehuis in verschillende richtingen uitzicht op de omgeving bieden. Jacques ziet de Beukenster meestal aan deze kant want bij het theehuisje komt hij niet zo vaak. Marie-Louise heeft hem wel eens verteld dat haar oom Oswald d'Aumerie (1865-1962) in 1914, ongeveer op deze plek, een schilderij maakte van de Beukenster. Jacques zou dat schilderij wel willen hebben, maar hij heeft geen idee waar het gebleven is.

Als hij verder loopt ziet hij dat Heros al een eind vooruit is en op hem staat te wachten bij de splitsing van de Dubbele Dreef. →

De lange en strakke rijen beuken- en eikenbomen leiden je blik naar de verte waar de boerderij van Schoonen nog net tussen de bomen te zien is. Marie-Louise denkt dat haar grootvader de rijen bomen heeft aangeplant toen hij in 1853 het weiland van de Blaffert en de strook bos aan de noordkant kocht. In die tijd was de Beukendreef de zuidelijke begrenzing van de buitenplaats en die was beplant met een dubbele rij bomen aan weerszijden. Op veel plaatsen in Nederland was het gewoonte om daarmee grenzen van bezittingen aan te geven en het belang van een kasteel of buitenplaats te benadrukken. Het is best mogelijk dat Louis Cuypers daarom heeft besloten de noordelijke begrenzing van zijn buitenplaats op een vergelijkbare manier te beplanten. En als hij op een mooie zomerdag familie of vrienden uitnodigde voor een rijtoer rond Mattemburgh gaven de bomen schaduw of bescherming tegen de wind en stuifzand uit de woeste gebieden.

Jacques roept Heros terug want hier gaat hij linksaf om door het dal van de Blaffert terug naar het parkbos te gaan. Heros moet dan wel aan de lijn. Soms gebeurt het wel dat er een jonge ree in het gras ligt en dan gaat Heros er achter aan. Als hij dat laat gebeuren en Marie-Louise komt het te weten, zwaait er wat. Haar liefde voor dieren en planten gaat heel ver en als hij daar geen rekening mee houdt komt de liefde voor hem in het gedrang.'

Op deze plek laat ik Jacques verdwijnen in de historie en ga ik verder met mijn verhaal. Ik loop hetzelfde rondje en ga ook linksaf het pad op dat vanaf de Dubbele Dreef naar

De Dubbele Dreef.

het dal van de Blaffert leidt. Dat bestaat al honderden jaren want op een kaart van P.J. Adan uit 1741 is het al te zien. Een naamloos buurtweggetje zoals er tientallen lagen tussen de dorpen, gehuchten en de boerderijen. Dit pad is vast en zeker ook gebruikt om water uit de Blaffert te halen voor gewassen op de akkers.

Op de kaart van Adan staan verschillende 'Dorpen en huijsen' getekend: *De Muspot*, *Lindonk* en *Hildernisse*. Een kaart die in 1784 door 'de geswooren landmeter D.W. Hattinga' werd getekend vermeldt alleen de naam *Muspot*. De boerderij is er niet meer op ingetekend. Die is verdwenen. Vernietigd in 1747 door de Fransen toen zij tijdens de Oostenrijkse successieoorlog Bergen op Zoom belegerden. Waarschijnlijk werd de boerderij, net als de huizen in het gehucht *Zuidgeest*, gesloopt omdat de materialen nodig waren voor kookvuren en de kampvuurtjes van de soldaten.

Het korte en smalle pad met aan weerszijden de oude beuken en eiken is prachtig. *'Besccheiden schoonheid van een lieflijk weggetje omzoomd door bomen.'* Precies zoals de teksten in het begin van dit verhaal beschrijven. Ik sta even stil en geniet van het schouwspel recht vooruit: oude bomen, een hekje en daarachter een weiland waar een paar koeien in het gras liggen.

Hek naar weiland - foto Ad van Loenhout 2019.

Dit tafereel bracht vorig jaar Paul Wieggers (1962) op mijn pad. Een leuke beeldspraak in de context van het *lieflijk weggetje*. Paul is een schilder uit het dorpje Vragender in de Achterhoek en zijn werk wordt omschreven als hedendaags realisme. Op internet zag ik een afbeelding van zijn schilderij *'Hek naar weiland'* en dat maakte me nieuwsgierig.

Hek naar weiland - Paul Wieggers 2019.

Toen ik over hem en zijn werk had gelezen was het idee voor deze aflevering in mijn serie geboren en gaf ik mijn foto dezelfde titel als het werk van Paul. De naam die hij aan zijn schilderij gaf is echt en origineel. De mijne is plagiaat. Ik denk dat Paul dat niet erg vindt. Paul Wieggers is volledig autodidact en werd geïnspireerd door Barend Cornelis Koekkoek (1803-1862) - de prins der landschapsschilders - toen hij voor het eerst werk van hem in het Rijksmuseum zag. Dat sprak mij erg aan want de schilderijen van Barend Cornelis waren ook voor mij het begin van de ontdek-

kingsreis in de wereld van de kunstschilders en kunsthistorie. Heb je gezien dat Paul exact 100 jaar na de dood van zijn grote voorbeeld werd geboren?

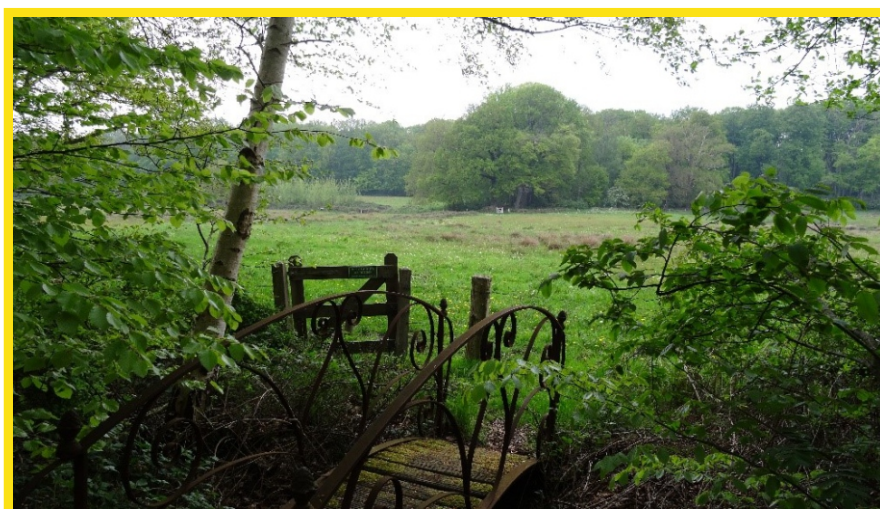
In 2009 werd door Ernst Bos, historisch geograaf van de universiteit Wageningen, in het tijdschrift *Groen* geschreven dat het traditionele Nederlandse landschap in toenemende mate verdwijnt en volgens hem is haast geboden om 'de resterende schilderijuitzichten te beschermen tegen verdere aantasting.' Ik ben het helemaal met hem eens. In ons kleine Nederland hebben

wij een grote verscheidenheid aan landschappen. Barend Cornelis schreef er al over toen hij in 1830 een studiereis door Brabant maakte: *'Een trotsche verhevene natuur is in ons land niet te vinden; en nogtans biedt hetzelfde ons natuurschoonheden aan, die in vele andere landen maar zelden voorkomen; fraaije veel- en fijn-kleurige duingronden en heuvelgroepen, schilderachtige en levendige rivieren, zware boom- en houtmassa's; denk aan het Haagsche bos, het Haarlemmer en Alkmaarder hout enz. Vrolijke heuvelachtige landschappen; b.v. een gedeelte van Utrecht, Gelderland en Noord-Brabant.'* Het is verleidelijk te denken dat hij met die laatste woorden de Brabantse Wal bedoelde. Hij maakte verschillende reizen door Nederland en België en de verbindingen over land en water tussen de Zeeuwse, Brabantse en Hollandse steden lagen bovenop de Brabantse Wal en aan de voet ervan. Barend Cornelis heeft de Brabantse Wal gezien. Vast en zeker, maar voor zover ik weet heeft hij hier nooit gewerkt. Hoe dan ook, schilderijuitzichten zijn in onze omgeving ruim voorhanden, maar bedreigingen komen van alle kanten want ruimte wordt in Nederland steeds schaarser.

Wist je dat in de Cuypersbossen het oudste 'strikte bosreservaat' van Nederland ligt? Dat is een stuk bos van ongeveer 150 hectare in het oostelijke deel van het landgoed, tussen de snelweg en het vliegveld. Al bijna 150 jaar wordt daar geen enkele beheersmaatregel toegepast. Van strikte reservaten is het doel de spontane of natuurlijke ontwikkeling volledig haar vrije loop te laten. Het inwendige beheer bestaat daar uit absoluut nietsdoen. Het verschil tussen de perfect ver-

zorgde tuinen bij het buitenhuis en de rommelige Cuypersbossen was in vroeger tijd een doorn in het oog van de plaatselijke bevolking. Jan G. Sloff (1892-1979), een botanicus uit Bergen op Zoom met grote verdienste voor de Nederlandse plantengografie, schreef er over in 1969: *'Mag het bos bewesten de straatweg nog min of meer onderhouden zijn, beoosten de straatweg is dat allerm minst het geval. De vroegere eigenaar, de heer Cuypers, liet de bomen maar groeien en vallen zoals dat ging.'*

Voordat ik aan de overkant van het beekdal het parkbos in loop sta ik nog even stil en geniet van het uitzicht op de oude beuken bij het *lieflijk weggetje* waar ik vandaan ben gekomen². Lang heb ik gedacht dat het gietijzeren bruggetje wat hier ligt het kleine broertje was van de Chinese brug die de vijver in de landschapstuin van Mattemburgh overspant. Niets is minder waar. Tuinbaas Klaas Koopmans vertelde me dat het bruggetje hier eind jaren negentig van de vorige eeuw is gelegd nadat het tientallen jaren lang dienst had gedaan in een privé-tuin in het buitengebied van Bergen op Zoom en daar overbodig was geworden. Toen aan Klaas gevraagd werd of hij het kon gebruiken wist hij er wel een bestemming voor. Het bruggetje ligt hier nu alsof het nooit anders is geweest. Ik loop naar het wandelpad dat door het parkbos kronkelt en ga daar linksaf, langs

2. In februari 2022 raasden in vier dagen tijd drie zware stormen over Nederland: Dudley, Eunice en Franklin. In dit natuurgeweld knapte een van de oude beukenbomen op een hoogte van ongeveer vier meter finaal af.

de zuidelijke rand van het beekdal. Het laatste stukje van mijn wandeling is *Het paadje van de freule*. Een naam die door Klaas Koopmans, de tuinbaas van landgoed Mattemburgh³, voor het pad werd bedacht toen het werd ontdekt en die sindsdien door de gidsen van het landgoed wordt gebruikt. De laatste jaren zijn in het parkbos een paar landschapselementen ontdekt waarvan de oorspronkelijke functie in de vergetelheid was geraakt. Jan Holwerda van bureau Groen Verleden en Klaas de Boer van Historisch Groen Beheer, twee mannen met passie voor historische tuinen en parken, zijn de laatste jaren met Klaas Koopmans, verschillende keren door het parkbos gewandeld. Jan en Klaas (de Boer) zagen allerlei details die hen nieuwsgierig maakten. Wat ik daar van tuinbaas Klaas over hoorde intrigeerde mij. Jan en Klaas (de Boer) kijken met andere ogen en op basis van hun kennis en ervaring 'lezen' zij het landschap en zien details die de meeste mensen niet zien; laat staan kunnen interpreteren. Voor dit verhaal voert het te ver om over alle ontdekkingen iets te vertellen. Ik beperk me tot de ontdekking van *Het paadje van de freule*. Dat is al weer een paar jaar geleden. Jan en Klaas (de Boer) zagen toen in de noordelijke rand van het parkbos op een paar plekken solitaire oude bomen staan. Hun kennis van de ontwikkeling van historische tuinen leidde al snel tot de conclusie dat die bomen in het oorspronkelijke tuinontwerp een functie moesten hebben gehad. Om een lang verhaal kort te maken: er bleek een pad te liggen. Een extra lus aan het begin, of het eind zo je wil, van het wandelpad door het parkbos. Toen dat pad was vrijgemaakt van opschot en andere rommel en de randen weer mooi strak waren, was tuinbaas Klaas in zijn nopjes. Het pad, wat op de oorspronkelijke ontwerptekeningen is terug te vinden,

bleek een mooie aanvulling op de beleevingswaarde van de Engelse landschapstuin. Het kenmerk van die stijl is immers dat de wandelaar op verschillende plekken wordt verrast door tuinelementen of mooie doorkijkjes op het omringende landschap. Als je een keer in de tuin van Mattemburgh wandelt vergeet niet om dit pad in je wandeling op te nemen. Een naambordje zul je er niet vinden. Laat je leiden door de paden en laat je verrassen. Een van de laatste keren dat ik er liep - op een warme zomerdag - genoot ik van het uitzicht op het beekdal en het bos aan de andere kant waar de machtige beuken- en eikenbomen het decor vormden voor de beukenster. Halverwege het pad zag ik onverwacht een tiental koeien die mij sloom stonden aan te kijken terwijl ze zich koesterden in het licht van de zon dat, getemperd door het bladerdak, hun grote lijven speels aanraakte. Een 'schilderijuitzicht' waar ik een paar foto's van heb gemaakt.

Die middag maakte ik ook een paar foto's van *Het paadje van de freule* en in mijn verbeelding ging ik terug naar de tijd van Aymon Cuypers. Ken je de foto die op het landgoed werd gemaakt in de zomer van 1906? Daarop staat Aymon met zijn vrouw Victoria en ze zijn in gesprek met zijn nicht Claire de Donnée de Hamoir. De

3. In oktober 2022 ging Klaas Koopmans na 41 jaar in dienst van Brabants Landschap op landgoed Mattemburgh te hebben gewerkt, met pensioen.

***Het paadje van de freule,
foto Ad van Loenhout, 2021.***

gouvernante heeft Marie-Louise, de latere gravin de Chambure, op de arm en kijkt naar de fotograaf. Later die middag zou het gezelschap in de tuin gaan wandelen. Of het gezelschap die middag over *Het paadje van de freule* heeft gewandeld weet ik natuurlijk niet. Wat ik wel weet is dat ik die zomerdag op het paadje het schilderij 'zag' van de Russische schilder Vasili Polenov (1844-1927) want dat paste perfect bij

Bronnen:

Langs velden en wegen; publicatie bij de gelijknamige tentoonstelling 1998
Tussen Vecht en Eem; Singer Laren vijftig jaar geschiedenis. 2006
The Southern Magazine 1895
Toekomstvisie park Mattemburgh Woensdrecht 2010 SB4, een bureau voor historische tuinen, parken en landschappen.
Herinneringen en mededeelingen van een landschapsschilder 1841
Barend Cornelis Koekkoek, Prins der landschapsschilders 2006
 Fotoarchief heemkundekring Zuidkwartier, schenking gemeente Woensdrecht
 Beeldbank West Brabant Archief
 Bult 2017 (hoofdstuk 5) De Brabantse Wal en het Markiezaat uit het boek *Natuurgebieden in Noord-Brabant*

***Vrouw die in een bosspark loopt,
Vasili Polenov, 1831.***

mijn mijmeringen over de tijd van Aymon en Victoria. Polenov maakte het schilderij in 1883 en gaf het de naam '*Vrouw die in een bosspark loopt*'. De overeenkomst van het decor, het bospad, is niet heel bijzonder. De overeenkomst tussen de dame op het schilderij en nicht Claire op de foto, die ook donkere kleding draagt en een witte hoed, vond ik wel treffend. Zie jij wat ik zie....? ♣

Het land van Mauve, utopie of werkelijkheid (Masterscriptie Christina van Staats-Vlasma)
 Tot hier en niet verder, historische wallen in het Nederlandse landschap (Rijksdienst voor het cultureel erfgoed)
't Hof van Cuypers, wonen en werken op landgoed Mattemburgh 2022
www.hedendaags-realisme.nl
www.paulwieggers.nl
www.galeriepictura.nl
groenverleden.nl (bureau Groen Verleden)
historischgroenbeheer.nl (Historisch Groen Beheer)
www.brabantserfgoed.nl

SCHATTEN IN ONS MUSEUM

DEN AANWAS

aangeleverd door Toos Bastiaanse

De eerstvolgende keer dat u in ons museumcafé komt, kijk dan eens wat er voor de spiegel achter de bar staat. De opmerkzame kijker ontdekt dan een limonadeflesje met de opdruk:

TIMMERMANS, TEL. 59, OSSENDRECHT

van een voormalig fabriekje in de Dorpsstraat. En waar stond dat fabriekje dan precies? Het zit zo: Alfons Timmermans (1904-1970) en zijn vrouw Rosalie Heijnen (1902-1992) bottelden zelfgemaakte limonade in een fabriekje dat zich achter hun drankwinkel bevond, waar ze het ook verkochten.

← De mal is nog in privé-bezit.

Dat gebeurde allemaal in een pand tussen kapper Jantje Verrest aan de ene en aan de andere kant de timmerwerkplaats met winkel van Cornelis van de Bergh, nu kledingzaak van Anita en Adrie Sebregts.

Op de percelen van de twee eerstgenoemden kwam nadien de Boerenleenbank. Die later weer als Rabobank verhuisde naar verderop in de Dorpsstraat waar het gemeentehuis en de jongensschool gevestigd waren.

Op de twee oorspronkelijke percelen is nu het appartementencomplex *Eikelhof* gebouwd. November 2003 nam de eerste bewoonster er haar intrek. ♣

De Dorpsstraat in Ossendrecht.

1961: Rosalie en Alfons Timmermans op hun boven-terrasje, aangebouwd aan de achterkant van het huis.

Foto 1966: Eén van de drie dochters, Bets (1933-2002) en haar echtgenoot Piet Stohr (1930-2009) namen de handel op een gegeven moment van haar ouders over.

Met ADRIANUS NELEN naar de eerste Broeders van Huijbergen

Samenstelling: Jan van Elzaker

Inleiding

Vooraf goed om te weten is dat het maatschappelijk leven in Huijbergen zich altijd al afspeelt rond het wilhelmietenklooster. En als de laatste wilhelmiet vertrekt doet de orde van de redemptoristen vanuit Wittem alle moeite het leeg te komen klooster in het midden van de 19^e eeuw te gaan 'bemannen'. Dat mislukt zoals we in de vorige Tijding hebben gezien in artikel *De teloorgang van de wilhelmieten van Huijbergen in 1847*.

In 1847 blijven hun lege kloostergebouwen achter. De toekomstige bisschop, vicaris Johannes van Hooydonk, zit met de erfenis

van meer dan 500 jaar traditie van de uitgestorven wilhelmieten, maar ook met lege gebouwen én een kloosterkerk die als parochiekerk met een pastoor wel door moet. Het valt hem niet mee invulling te moeten geven aan het verwerken van 569 jaar (1278-1847) wilhelmientraditie na de tumultueuze gebeurtenissen tijdens koning Willem I en zijn opvolger. Wij, in de westelijke helft van Noord-Brabant, horen tot 1559, tot vlak voor het be-

gin van de Tachtigjarige Oorlog, tot het bisdom Luik. Na dat jaar gaan we hier verder onder het diocees Antwerpen. Het oostelijk deel onder het bisdom Den Bosch.

De vicaris zal bij de nieuwe bisschoppelijke indeling in 1853 bisschop van Breda worden. De rest van Nederland boven de rivieren kan dan nog beschouwd worden als mis-siegebied waar het katholieken niet gemakkelijk wordt gemaakt.

Tijdens concilies en synodes in de 16e en 17e eeuw wordt steeds geproclameerd en gestimuleerd om via de parochie een christelijke opvoeding en onderwijs in te richten. De bisschoppen geven de dekenen opdracht tijdens hun jaarlijkse visitatie in de parochies daarvan verslag te doen. Daaruit blijkt¹ dat al vóór 1633 Huijbergen een school heeft gehad onder de vleugels van de wilhelmieten. Dekonale verslagen van het bisdom Antwerpen vermelden bijvoorbeeld dat Huijbergen dertig huizen telt in 1617 en 1620. En dat in 1633 broeder Joannes een schooltje heeft met twintig leerlingen die hij ook catechismus² geeft.

In 1712 bezoekt zelfs de bisschop van Antwerpen Huijbergen, waarvoor uitgaven in het kasboek staan vermeld voor 'suyker, krenten, wittebrood en aberdeen'³.

In 1704 is er ene wilhelmiet Borrekens pastoor. Het is overigens niet altijd de prior van het klooster die pastoor is van de klooster-/parochiekerk. Soms huren ze een dominicaner pater uit Antwerpen in, zoals broeder Adrie Franken vermeldt.

1. Uit een publicatie van archivaris broeder Adrie Franken, die bronnen van het bisdom Antwerpen raadpleegde.

2. De basis van het geloof, ook in boekjes miljoenen keer uitgegeven.

3. vis

Pionier van en voor de Huijbergse broeders: Janus Nelen

Maar eerst terug naar dat moment in 1847 als de laatste wilhelmiet, Willem van den Bergh, is vertrokken en vicaris Van Hooydonk 'opgescheept zit' met een nagenoeg geheel onderkomen en verlaten kloostercomplex.

Natuurlijk heeft de boerenzoon en priester geworden Adrianus Nelen als geboortig Huijbergenaar, *1817-1890, dat 'gebeuren' rond de wilhelmieten in die decennia van de eerste helft van de 19e eeuw allemaal gezien en gehoord. En natuurlijk voelt hij zich betrokken.

Hij wordt de man van het nieuwe eerste uur van de nieuwe stichtingen van vicaris, in 1853 bisschop, Johannes van Hooydonk. Adrianus wordt het gezicht en uithangbord van het 'instituut weeshuis' in Huijbergen, begonnen op 28 september 1852. Hij wordt ook de eerste rector van de door Mgr. Van Hooydonk in 1854 officieel gestichte broedercongregatie, ook een instituut. Verder zal het onderwijsinstituut Ste Marie gestalte krijgen en uitgroeien tot een gerenommeerd onderwijsbolwerk met kostschool. Janus Nelen zal daarbij een sleutelrol vervullen.

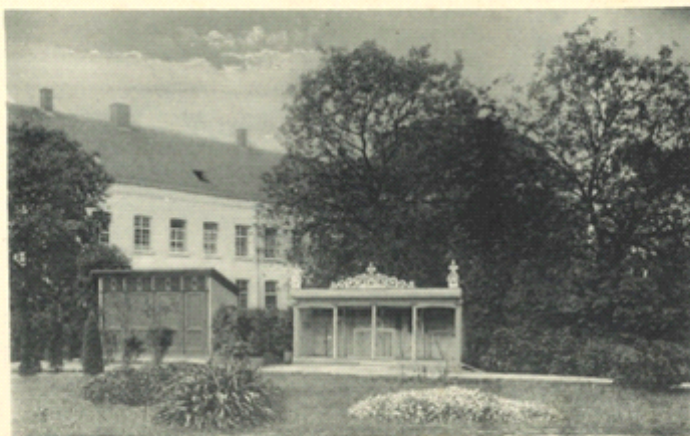

Adrianus Nelen (1817-1890)

"Rector van de Eerw. Broeders en
het Weeshuis te Huijbergen 28 Sept. 1852
Priester gewijd te Hoeven 10 Dec. 1852
Pastoor te Huijbergen 5 Dec. 1872"

Het weeshuis en het tijdsbeeld

Rond 1810 krioelt het van de armen in de jaren van en na de Franse keizer Napoleon, gevolgd door de crisisjaren met hongersnood onder koning Willem I, 1815-1840. Er zijn opvallend veel wezen. En dat probleem verzachten wordt het speerpunt van Mgr. Van Hooydonk. Hij zet het realiseren van het plan in gang om in de gebouwen van het voormalige convent van de wilhelmieten o.a. een toevluchtsoord voor arme verlaten wezen in te richten. Niet alle wezen vinden immers binnen hun eigen of een andere familie een plekje om opgevangen te worden in die barre tijd, want iederéén is arm en de gezinnen zijn

AFDEELING DER WEEZEN

groot. In Huijbergen neemt men ze op in een tehuis: een wezen-instituut in het voormalige klooster van de wilhelmieten. Maar die moeten wel worden opgevangen... Daarvoor doet Van Hooydonk een beroep op pastoor Hellemons van Oudenbosch die in 1840 als eerste in Nederland (met Maastricht) een broedercongregatie sticht. Hellemons stuurt eerst twee van zijn mannen, Johannes en Dionysius, die met de kar in Huijbergen aankomen.

De Nelens

Om al die Nelens in de geschiedenis van Huijbergen uit elkaar te houden, dat blijft maar lastig. Het ligt zo voor de hand om ze allemaal tot familie, ooms, tantes, neven, nichten van elkaar te verklaren. Niets is echter minder waar. Er zijn gewoon een aantal takken die helemaal niet zo dicht bij elkaar zitten, maar die uiteindelijk wel samenkomen, maar waarschijnlijk al rond 1580. En dat is midden in de hevige strijd van de Tachtigjarige Oorlog en ongekend verwoestende oorlogshandelingen in onze streek waarbij vrijwel iedereen weggevlucht is naar veiliger oorden. Hier tussen Bergen op Zoom/Wouw enerzijds en Antwerpen anderzijds is geen sprake meer van een normaal leven tussen 1584 en 1595. Als in de jaren negentig van die 16^e eeuw en tijdens het Twaalfjarig Bestand (1609-1612) het wat rustiger wordt durven mensen weer terug te keren. Men vindt in Huijbergen bij terugkeer alle akkers 'in vogelweide'; alles overwoekerd met braamstruiken en verdere ongewenste begroeiing.

Is het mogelijk ook die ene 'oer'-Nelen (parenteel van Cornelis Lenaerts Nelen) die terugkomt? Omstreeks 1580 wordt in Dongen namelijk ene Cornelius Lenaerts Nelen geboren. Hij sterft 7 december 1645 in Essen. Hij bewoont tot dan als pachter van de Abdij van Tongerlo de pachtboerderij de 'Voetberghoeve' en is getrouwd met Dymphna Hendrickx - De Beir. Zij vormen de basis van een aantal Nelen-takken aan de stamboom. Mogelijk is hij een afstammeling van ene Nelen die richting Dongen of St. Leenaerts is gevlucht in die woelige jaren daarvoor. Of misschien wel afkomstig van ene 'Swarte Neel' die ik ooit eens tegenkwam in een brief van pater Vercammen van het college in Essen.

Nog veel ligt in de genealogie verborgen. Maar goed ook, dan blijft er wat te zoeken.

Een van die takken loopt uit in de 19^e eeuw en brengt later een wel zeer belangrijke loot voort. Het is: ← Adrianus Nelen, geboren op woensdag 1 januari 1817 in **Huijbergen**. Hij zal op zondag 12 januari 1890 in **Huijbergen overlijden**, 73 jaar oud. Janus is de zoon van Jacobus Nelen en diens 2^e vrouw Maria Laureijssen, beiden in Huijbergen geboren*. Janus zet zijn voetafdruk!

* Vader Jacobus Nelen. Hij is geboren in **Huijbergen**, zoon van Cornelis Dingeman Nelen en Aldegonda Siardus Cabus. Hij is gedoopt op zondag 19 mei 1776 in **Huijbergen**. Jacobus is daar overleden op vrijdag 8 maart 1850, 73 jaar oud. Beroep: landbouwer

Jacobus trouwde voor de eerste keer, hij is dan 29 jaar oud, op zondag 12 januari 1806 in **Huijbergen** met **Joanna Jan van Aart**, 27 jaar oud. Joanna is een dochter van Joannes Jan van Aart en Maria Jan Claassen. Zij is gedoopt op zondag 6 december 1778 in **Huijbergen** [bron: dtb folio 134 BoZ].

Notitie bij de geboorte van Joanna: doopgetuigen Petrus Josephus van Aert en Cornelia van Opdorp. Joanna is overleden op vrijdag 8 november 1811 in **Huijbergen**, 32 jaar oud.

Kinderen van Jacobus en Joanna:

1 Maria Nelen, geboren op dinsdag 18 november 1806 in **Huijbergen**

2 Maria Catharina Nelen, geboren op donderdag 9 februari 1809 in **Huijbergen**..

3 Cornelis Nelen geboren op woensdag 18 april 1810 in **Huijbergen**.

Jacobus trouwt voor de tweede keer, hij is dan 38 jaar, op zaterdag 10 december 1814 in **Huijbergen** [bron: akte 9] met **Maria Laureijssen**, 29 jaar oud.

Maria is geboren in **Huijbergen**, dochter van Adrianus Laureijssen en Maria Swagemakers. Zij is gedoopt op zaterdag 19 februari 1785 in **Huijbergen**. Maria is overleden op donderdag 7 april 1853 in **Huijbergen**, 68 jaar oud.

Kinderen van Jacobus en Maria:

4 Johanna Nelen, geboren op maandag 24 april 1815 in **Huijbergen**.

5 Adrianus Nelen geboren op woensdag 1 januari 1817 in Huijbergen [bron: akte 1]. Adrianus is overleden op zondag 12 januari 1890 in Huijbergen, 73 jaar oud. Beroep: Priester

Er volgen na hem nog vier kinderen.

Deze Adrianus uit het tweede huwelijk en de nummer vijf in het hele gezin met negen kinderen schrijft geschiedenis.

De Congregatie van de Broeders in Huijbergen geeft in 2008 een brochure uit over Adrianus Nelen. Daaruit blijkt dat deze boerenzoon, na de openbare school onder beheer van de wilhelmieten te hebben doorlopen, een aantal jaren thuis is geweest om op de eigen boerderij te werken bij zijn ouders. Pas als hij rond de dertig jaar oud is, is er sprake van een late roeping. Hij krijgt wat bijles van pastoor Marinus de Bie en verlaat zijn dorp om in Turnhout op de Latijnse school de klassieke talen zodanig onder de knie te krijgen dat hij naar het Grootseminarie Bovendonk kan, dat in 1817 vanuit IJpelaar bij Breda naar Hoeven is verplaatst met speciale toestemming van Koning Willem I.

Gouden katholieke eeuw

Als Janus op 18 december 1852 op Bovendonk tot priester wordt gewijd, na zijn diakenwijding een half jaar eerder, is er een belangrijk stuk Huijbergse dorpsgeschiedenis aan hem voorbij gekomen, zo we hiervoor schetsten. Met name de bijna volledige teloorgang van de orde en het kloostercomplex van de wilhelmieten en het uitsterven van de paters en fraters, die vijf eeuwen in onze streek zich manifesteren, moet ook hem hebben pijn gedaan. Hij blijkt evenwel de juiste man op de juiste plaats. Want als pastoor en later deken Marinus de Bie en vicaris/bisschop Johan-

nes van Hooydonk in een beslissende fase van het begin van de katholieke gouden eeuw (1853-1953) op korte termijn tot de oprichting van drie belangrijke instituten besluiten, blijkt de rol die Adrianus Nelen mag gaan spelen een schot in de roos.

Wezen

Hoe men het ook wendt of keert, de eerste helft van de 19e eeuw wordt gekenmerkt door armoede, zwervers en criminaliteit. Het is geen toeval dat juist dan de opvangkampen en gevangenissen bij Willems- en Frederiksoord in Drenthe tot stand komen. Hier in Brabant barst dan, rond 1840, het Rijke Roomse Leven open doordat Willem II, vanuit katholiek standpunt, uit beter hout is gesneden dan zijn vader. Allerlei katholieke uitingen als kloosters, kerken, seminaries, scholen, weeshuizen, armenzorg, parochies en dergelijke, krijgen weer recht van bestaan door de meer soepele houding van koning Willem II.

Campagne

De arme en ongelukkige, volledige wezen van die tijd dreigen op te groeien zonder zedelijke, godsdienstige opleiding, in verwaarlozing, in ondeugd en in onverschilligheid. Die moeten worden opgevangen. Vanaf 10 mei 1849 start Van Hooydonk dan ook een campagne om de goederen van het voormalig convent aan te wenden

voor een toevluchtsoord voor verlaten wezen. De gebouwen worden hersteld en ingericht als weeshuis. En er wordt een prospectus opgesteld om het weeshuis aan de man te brengen. Daarin wordt vermeld dat tegen een zeer laag kostgeld wezen uit het vicariaat (voorlopig bisdom) van Breda kunnen worden geplaatst om

SPEELPLAATS MET KLASSEN

daar tot hun vijftiende jaar verpleging en onderricht te krijgen. Binnen korte tijd vinden een dertigtal wezen hun weg in het nieuw gestichte instituut, daarmee aantoonend dat in een behoefte wordt voorzien. Janus Nelen wordt de eerste benoemde overste/rector van het weeshuis.

Louis Bickel

Het eerste weeskind dat wordt aangenomen is de op 12 juli 1843 in Nijmegen geboren Louis Bickel. Hij moet ongeveer zes jaar zijn geweest.

Zouaven strijdend voor behoud van de Kerkelijke Staat voor de paus.

Lowieke schrijft nog historie, want hij zal jaren later niet aan de lokstem van de paus kunnen ontkomen als de Kerkelijke Staat van de Heilige Vader ten strijde moet trekken om zich tegen de Garibaldisten te verdedigen.

Voor zijn vertrek bezoekt Louis nog even zijn oud-leermeesters van het wezeninstituut in Huijbergen om afscheid te nemen. Daarna vertrekt hij met een grote schare Nederlanders naar Rome. Als deze pauselijke strijders, de zouaven, waartoe hij gaat behoren, en die het ook overleven, na betoonde dapperheid en moed weer naar huis worden gestuurd door de paus, komt Louis zich wederom in Huijbergen melden, nu gedecoreerd met kruis en medaille.

Congregatie

Om het weeshuis te kunnen bedienen en verzorgen, heeft Mgr. Van Hooydonk het plan opgevat om een eigen congregatie van broeders te stichten in Huijbergen, alleen belast met de zorg voor het weeshuis. Om voorlopig in die behoefte te kunnen voorzien nemen de broeders van de Congregatie van Oudenbosch de opvoeding van de wezen tijdelijk waar. Overste 'Vader' Vincentius van de net in 1840 opgerichte Congregatie St. Louis van Oudenbosch, op initiatief van pastoor Hellemons

aldaar, stuurt in februari 1849 de broeders Johannes, Casimirus, Augustinus en Petrus naar Huijbergen. De eerste wezen komen in september dat jaar aan in het door voornoemde broeders opgeknapte pandhof van de vroegere wilhelmiëten.

Ondertussen bieden zich drie jonge mannen aan bij Mgr. Van Hooydonk die lid willen worden van de nieuwe door hem

op te richten Congregatie van de Broeders van Huijbergen. Het zijn:

- broeder Franciscus (wordt werkbroeder in het weeshuis en de tuin),
- Bonaventura (wordt hoofd van de school binnen het weeshuis) en
- Antonius (Broumels), die met wettelijke examens bezig is en als kwekeling, onderwijzer in opleiding, assistentie verleent. Zij vormen dan nog geen congregatie, maar een vereniging van vrome mannen, die zich toeleggen op het liefdewerk van de opvoeding van arme wezen. Zij beginnen in september 1852.

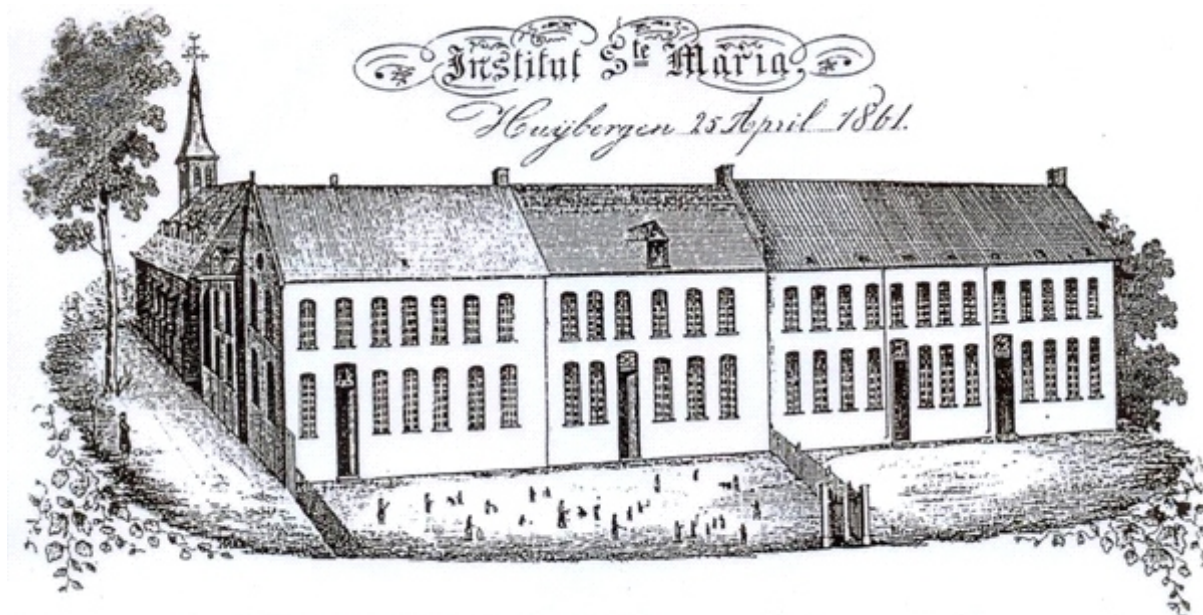
Een zekere rivaliteit is dan gaande geweest tussen de abt van Bornem met zijn witte paters en de vicaris/bisschop Van Hooydonk. Die paters, die o.a. in Oudenbosch, Oud-Gastel en ook Wouw de geestelijke macht hebben en daarom ook de pastoor van die parochiegemeentes mogen leveren staan achter de broeders van St. Louis. In Oudenbosch is dan de eerder genoemde Congregatie van de Broeders van St. Louis al door de 'witte', in wit habijt geklede, pastoor Hellemons opgericht. Als Mgr. Van Hooydonk, gesteund door de 'zwarte' op het seminarie opgeleide pastoor van Huijbergen (en later deken van Bergen op Zoom), Marinus de Bie, zijn drie net aangemelde nieuwe broeders in wil gaan zetten voor het weeshuis, vertrekken de eerder genoemde leden van de Broeders van Oudenbosch van het toneel uit het weeshuis van Huijbergen op 20 juli 1852.

Het conflict met hooglopende ruzie tussen 'de ambitieuze Van Hooydonk en de eerezuchtige Hellemons' kan op hoog niveau blijkbaar niet worden bijgelegd. Vicaris Van Hooydonk heeft echter een probleem als de broeders, de Oudenbosschenaren, zijn vertrokken uit Huijbergen. Ze laten 35 wezen achter zonder verzorging en leiding. Net op tijd wordt de zaak opgelost door de eerste

kandidaat-broeders van de Congregatie van Huijbergen en Adrianus Nelen.

De rector/overste van het weeshuis, Adrianus Nelen, wordt ook rector van het nieuwe instituut van de voorlopige Congregatie van de Christelijke Broeders van Huijbergen. Daarnaast volgt ook nog de oprichting van het onderwijsinstituut met internen, die voorbestemd lijken te zijn voor het seminarie voor priesteropleiding in Oudenbosch. Eind januari 1854, net nadat vicaris Van Hooydonk bisschop van Breda is geworden, wordt een begin gemaakt met de inrichting van de gebouwen voor het onderwijsinstituut, ook pensionaat genoemd, dat 1 augustus 1854 wordt geopend.

Om dit instituut bekendheid te geven verschijnt ook een prospectus waarin jongelingen van nette familie uit het bisschoppelijk diocees van Breda van hun zevende jaar een godsdienstige en wetenschappelijke opvoeding kunnen ontvangen tot hun twaalfde jaar. Naast de gewone vakken van het lager onderwijs bevat het leerplan ook de drie moderne talen. De school dient aanvankelijk in principe als voorbereiding op het kleinseminarie dat in 1839 in Oudenbosch al wordt opgericht door administra-

Het weeshuis en internaat voor de pensionairs, met accommodatie voor de kinderen en broeders in de begintijd in het midden van de 19e eeuw.

tor, vicaris apostolicus en toekomstig bisschop, Johannes Van Hooydonk en de zeerwaarde heer L. van Kessel, die daar een college heeft. Zij die zich tot het priesterschap voelen geroepen kunnen daar hun studies verrichten nadat ze eerst geoefend zijn in de deugden op het instituut in Huijbergen.⁴

De praktijk zal echter worden -maar dan meer dan een eeuw erop terugkijkend- dat St. Marie niet een voorbereidende school bleef uitsluitend voor toekomstige geestelijken, maar een opleidings- en voorbereidings-school wordt voor alle standen in de maatschappij en voor alle voortgezette studies. Ook de leeftijdsgrens van twaalf jaar vervalt al snel. Het pensioonaat in de begintijd begint met slechts enkele leerlingen uit de omliggende plaatsen en levert in 1854 de eerste afgestudeerden op. Bijgaand de afgestudeerden uit de eerste vijftig jaren, onder wie enkele markante bekenden!

De afgestudeerden van 1854 t/m 1906, ongeveer 1000 uit heel Nederland, van Ossense en IJzendijke tot Uithoorn en Wasseenaar, vinden hun weg in de maatschappij. Hierbij een selectie van de jongens die ingeschreven waren voor het onderwijsinstituut/pensioonaat uit onze streek⁵:

1854 Jac. Veraart uit Nieuw-Vosmeer kwam op 1 augustus als eerste, daags erna gevolgd door Albertus en Eduard Raaymakers uit Roosendaal. Spoedig waren er 14, allemaal van buiten de Zuidwesthoek.

De eersten uit de Zuidwesthoek worden Gerardus van den Berg uit Huijbergen in 1855 en Ant. Melsen uit Ossendrecht. Onder hen dat jaar ook: Adrianus van der Corput uit Ginneken, die later nog bisschop zal worden!

1857 Arnoldus Asselbergs uit Bergen op Zoom, Jacobus Jacobs Woensdrecht, Cornelis Moors Hoogerheide
1859 Adr. de Jong Woensdrecht
1863 Petrus de Jong Woensdrecht, Jacobus Verhaert Woensdrecht
1865 Jac. de Jong Woensdrecht

Anno 1906, titelpagina van het beroemd geworden boek "Geschiedenis van het Wilhelmiëten-klooster". Het is schaars, maar onmisbaar in de boekenkast van een liefhebber!

1866 Eug. Moors Hoogerheide, Petrus Swagemakers Woensdrecht
1869 Petrus van der Moer Ossendrecht
1874 Paul. Mattheeusens Ossendrecht
1875 Gust. v.d. Eijnden Ossendrecht
1876 Petrus Jacobs Hoogerheide
1877 Joh. v.d. Moer Ossendrecht
1879 Ant. Jacobs Hoogerheide
1882 Aug. Bril Woensdrecht
1884 Petrus Jacobs Ossendrecht, Jacobus Bril en Alphons Jacobs uit Woensdrecht
1890 Godefriedus Moors Hoogerheide
1896 Mich. Theuns Hoogerheide
1898 Gerardus van Loon Woensdrecht, Al. Melzen Woensdrecht, Alphons Moors Hoogerheide, Mar. Oomen Woensdrecht
1899 Const. Melzen Woensdrecht
1903 Al. Holtzer Bergen op Zoom, Charles Theuns Hoogerheide
1905 Salph. Melsen Woensdrecht, Felix Theuns Hoogerheide
1906 Joh. Kuijlen Woensdrecht, Jules Theuns Hoogerheide
1907 Henr. Moors Hoogerheide, Jos. Moors Hoogerheide

4. Blz. 355 *Geschiedenis klooster*

5. Blz. 430 e.v. *Geschiedenis van het klooster van Huijbergen*

Duidelijk tekent zich het beeld af van jongens uit de hogere klasse van grote boeren en 'regenten'. De opleiding was behoorlijk exclusief en vooral duur.

De geest van Adrianus Nelen, de eerste rector, drukt zijn stempel in de 2e helft van de 19e eeuw op de sfeer in Huijbergen. Hij wordt er namelijk ook nog pastoor van de parochie.

Eerste Broeders

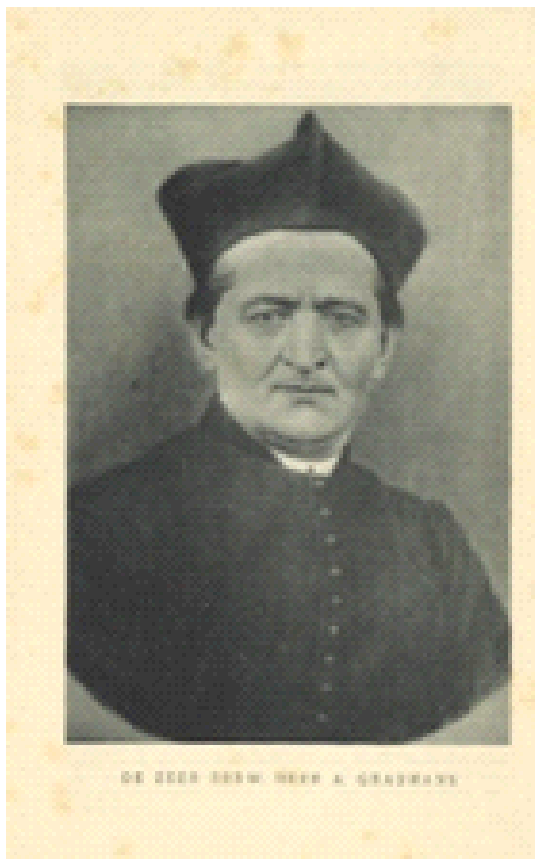
De eerste die zijn habijt ontvangt is Bonaventura, klein van gestalte, 'sterk van geest, met een voorbeeldige levenswandel'. Daarnaast dragen rector Nelen en de biechtvader van de broeders, pastoor Marinus de Bie, bij 'aan de goede geest op te wekken en te bewaren onder de religieuzen'.

Overall is rector/priester Janus Nelen aanwezig, leidinggevend, sturend en gedurende vele jaren de stuwende kracht op het klooster. Het moet ook wel een hoogtijdag geweest zijn als op 10 december 1854 volgens de Regel van St. Franciscus in de parochiekerk van Huijbergen de eerste drie broeders van de congregatie worden ingekleed in hun habijt: een zwart wollen kleed of toga, en om het middel een ceintuur met een rozenkrans eraan, 'een liefdeband die hen aan Maria bindt'!

Zo worden de congregatieleden officieel 'Christelijke Broeders van de Onbevleete Ontvangenis der Allerheiligste Maagd en Moeder Gods Maria'. De eeuwige geloften van gehoorzaamheid, zuiverheid en armoede worden afgelegd op 13 september 1957 in de handen van de bisschop.

Het ledental van de congregatie neemt in het daaropvolgend decennium zodanig toe, de novicen stromen binnen, dat rector Nelen al bij de dan ondertussen aangetreden bisschop Van Genk om een onder-overste verzoekt om zijn taak te verlichten. De taak van de nieuw aan te treden onder-overste 'ligt op het gebied van de huiselijke aangelegenheden'.

Directeur Graumans

Spoedig erna krijgt rector Nelen nog meer steun in de breedte: Mgr. Van Hooydonk benoemt op 8 december 1854 tot directeur van het onderwijsinstituut de Zeereerwaarde Heer Antonius Graaumanns, die eerst, sinds 1847, professor (leraar) in de Franse taal is aan het seminarie van Oudenbosch, en op 21 mei 1853 te Hoeven de priesterwijding ontvangt. Onder deze beroemde pedagoog binnen deze leefwereld geraakt het instituut/ pensionaat tot grote bloei. Tot 1921 moeten de leerlingen alles in het Frans doen!

Adrianus Nelen en Antonius Graaumanns geven Huijbergen in den lande naam en faam in de decennia naar de 20e eeuw en staan midden in de jaren van het tot bloei komende Rijke Roomse Leven.

Janus Nelen volgt op 13 maart 1872 Marinus de Bie op als pastoor van Huijbergen.

*Voor een volledig beeld van het verdere bestaan van de Broeders van Huijbergen verwijzen wij u graag naar het boek van Rob Wolf, **Huijbergen en de uiteinden der aarde, de broeders van Huijbergen 1854-2004**, uit 2004. ISBN 90 76791 05 8, Bureau voor geschiedschrijving, Nijmegen*

Na WOII groeit St. Marie verder uit tot een groot vermaard onderwijsinstituut met kostschool.

Zo kennen we ze nog: de Broeders van Huijbergen in de 20e eeuw; sterke onderwijsmensen, vooral in Huijbergen, maar ook in Bergen op Zoom, Amsterdam, Breda, Hulst, Oosterhout én in Indonesië.

De laatste generatie? Links broeder Aimar, welbekend in onze omgeving.

Broeder Adrie Franken in 'zijn' museum eind 20e en begin 21e eeuw.

OPLOSSING VAN PAGINA 22:

1. Horloge	2. Erwtten	3. Aardappels
4. Worteltjes	5. Snel	6. Eerst
7. Wit	8. Oogstrijp	9. Gescheld, gemopper
10. Erwtjes	11. Melde (soort onkruid)	12. Zag
13. Zich tegoed gedaan	14. Pet	15. Bijna
16. Immers	17. Droogdraad	18. Gevlochten aardappelmandje
19. Aardappels	20. Schrok	21. Opnieuw
22. Ellende	23. Huilen	24. Lag je
25. Drong het tot hem door		

Ingezonden brief n.a.v. de scoutingtentoonstelling van afgelopen jaar.

door Jeanette van den Berg-Buijs

Toen ik over de tentoonstelling liep merkte ik dat er maar weinig over de clubs in Putte bekend was. Ook in Putte waren er in de jaren dertig van de vorige eeuw wel degelijk al clubs voor jongeren. Ik heb hier een foto met daarop een optocht van een meisjesclub uit die jaren. → bewijsstuk nr. 1 ☺

De jongens waren verenigd in de K.A.J. In het gebouw van de r.k. Kring in de Jordaensstraat gaven zij o.a. toneeluitvoeringen.

Kapelaan Vroklage richtte zich volledig op de jeugd; met wat oudere leidsters zette hij de gidsen op de kaart. Ze kwamen bijeen in de schuur van de familie Driedijk aan de Oude Postbaan, dicht bij de Kalmthoutse Heide. Daar konden zij zich volledig uitleven in hun tentjes. Ook werd daar samen met andere clubs gekampeerd. Verder kon je mee met georganiseerde uitstapjes naar o.a. Volendam, Kloosterzande, etc.

Dus ook in Putte was zeker wel wat te doen!

Hierbij enkele foto's van kamperende meisjes op de Kalmthoutse Heide, nabij het 'clubhuis'.

TIJDING, KRONIEK VAN HEEMKUNDEKRING HET ZUIDKWARTIER

'Tijding' is het periodiek van heemkundekring 'Het Zuidkwartier' en verschijnt drie keer per jaar. Met Zuidkwartier bedoelen we het gebied ten zuiden van Bergen op Zoom. Losse nummers van de Tijding zijn verkrijgbaar via bestuurslid Cor Cleeren. Een nummer van het lopende jaar kost € 10,00 en van voorgaande jaren € 7,50. Op de website staan alle Tijdingen behalve de laatste twee jaargangen.

Inlichtingen over het lidmaatschap kunnen worden ingewonnen bij alle bestuursleden. Voor specifieke vragen over het lidmaatschap kunt u terecht bij de ledenadministratie (John Mathijssen). Op onze website kunt u alles vinden over heemkundekring Het Zuidkwartier en het lidmaatschap. Daar kunt u ook een inschrijfformulier uitprinten. De contributie bedraagt € 25,00 per jaar, per gezin. Leden woonachtig buiten de gemeente Woensdrecht wordt € 11,50 aan portokosten in rekening gebracht, voor België € 13,00.

Bankrekening: NL86 RABO 0140 5214 37 tnv HKK Het Zuidkwartier te Hoogerheide.

Website: www.hkk-zuidkwartier.nl

 <http://www.facebook.com/hetzuidkwartier>

Redactie: J. Daalmans, J. van Elzaker, M. Roskamp, F. Stoutjesdijk / Vormgeving: Maria Roskamp
Gedrukt door Van Gorsel Digital Colour Print V.O.F., www.vangorseldcp.nl

Op de kaft een fragment van de KG 43: ets, oud ingekleurd; historische kaart van West-Brabant en Zeeland met de oorlogshandelingen van 1631. Kaart: collectie Regionaal Historisch Centrum Bergen op Zoom

Nadruk van, of overname uit "Tijding" van een artikel of gedeelte(n) daarvan in welke vorm dan ook, is zonder toestemming van het bestuur en de schrijvers van de artikelen niet toegestaan. De heemkundekring "Het Zuidkwartier" aanvaardt geen enkele verantwoording aangaande de stijl of de juistheid der artikelen, doch laat deze geheel voor rekening van de ondertekenaars.

HEEMKUNDEKRING "HET "ZUIDKWARTIER"

Voorzitter vacant

e-mailadres: voorzitter@hkk-zuidkwartier.nl

Secretariaat:

mevrouw O. Jansz, tel. 06 11 04 44 86

e-mailadres: secretaris@hkk-zuidkwartier.nl

postadres: Aanwas 29, 4641 JE, Ossendrecht

Penningmeester/ledenadministratie:

de heer J. Mathijssen, tel. 06 57 33 60 85

e-mailadres: penningmeester@hkk-zuidkwartier.nl

Postadres Calfven 69, 4641 RC, Ossendrecht

Bestuursleden:

de heer C. Dingemans, tel 06 50 63 77 85

e-mailadres: cm.dingemans@ziggo.nl

de heer P. Lucius, tel 06 52 06 12 99

e-mailadres: paul.lucius@jumbo.com

de heer D. Verbeek, tel 06-22 37 21 35

e-mailadres: dverbeek@ziggo.nl

Website-beheerder:

de heer S. Schauenburg

e-mailadres: webmaster@hkk-zuidkwartier.nl

CONTACTPERSONEN WERKGROEPEN

Redactie Tijding: kopij inleveren bij

- e-mailadres: mariarosskamp@kpnmail.nl

Distributie:

- de heer J. Mathijssen, tel 06 57 33 60 85

e-mailadres: penningmeester@hkk-zuidkwartier.nl

- de heer M. Gremmen, tel. 06 45 33 96 00

e-mailadres: m.gremmen@kpnmail.nl

Archeologie: de heer H. van der Kuijl

e-mailadres: archeologie@hkk-zuidkwartier.nl

Dialecten:

de heer J. Luysterburg, tel. 0164 85 21 41

e-mailadres: luysterburg01@ziggo.nl

Documentatie:

de heer C. Rennen, tel. 0164 61 24 40

e-mailadres: keesrennen@hetnet.nl

Fotografie:

de heer H. Hekhuizen, tel. 0164 61 26 94

e-mailadres: info@defotograaf-hekhuizen.nl

Genealogie:

de heer C. Cleeren, tel 0164 60 35 33

e-mailadres: cormar6565@gmail.com

't Kwartier/ heemtuin: vacant

Museum:

tijdelijk: mevrouw O. Jansz, tel. 06 11 04 44 86

e-mailadres: secretaris@hkk-zuidkwartier.nl

Oude handwerktechnieken:

mevrouw J. Schols, tel. 06 22 29 11 28

e-mailadres: j.schols01@gmail.com

LAE NT

PARS

DEN

HOONT

HVLST TER

AMBA

CHT
HVLST

Twee Brabansche